

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ Έ.Έ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 40150/09)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

30 Οκτωβρίου 2012

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

Στην υπόθεση Έ Έ κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα αποτελούμενο από τους:

Nina Vajić, *πρόεδρος,*

Peer Lorenzen,

Elisabeth Steiner,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Λινό-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Erik Møse, *δικαστές,*

και τον Søren Nielsen, *γραμματέα τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 9 Οκτωβρίου 2012,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 40150/09) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από μία υπήκοο του Κράτους αυτού, την κυρία Έ Έ («η προσφεύγουσα»), η οποία προσέφυγε ενώπιον του Δικαστηρίου στις 9 Ιουλίου 2009 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Η προσφεύγουσα εκπροσωπείται ενώπιον του Δικαστηρίου από τους Λ. Πανούση και Α. Πανούση, δικηγόρους Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κυρία Κ. Παρασκευοπούλου, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κύριο Ι. Μπακόπουλο και κυρία Γ. Κόπα, δικαστικούς αντιπροσώπους του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

3. Η προσφεύγουσα υποστήριξε ιδίως ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης ως προς τη διάρκεια μίας αστικής διαδικασίας.

4. Στις 2 Δεκεμβρίου 2010, το τμήμα αποφάσισε να κοινοποιήσει στην Κυβέρνηση, σύμφωνα με το άρθρο 54 § 2 (β) του κανονισμού του Δικαστηρίου, την αιτίαση σχετικά με τη διάρκεια της αστικής διαδικασίας προβάλλοντας, επιπλέον, *ex officio*, ένα ζήτημα σχετικό με την ύπαρξη σχετικού αποτελεσματικού ένδικου μέσου κατά το άρθρο 13 της Σύμβασης. Επιπλέον, αποφάσισε να ενημερώσει τους διαδίκους ότι θεωρούσε προσήκουσα την εφαρμογή της διαδικασίας απόφασης πιλότου (βλέπε *Hutten-Czarska κατά Πολωνίας* [GC], αριθ. 35014/97, §§ 231-239, CEDH 2006-VIII, και το διατακτικό αυτής, και *Broniowski κατά Πολωνίας* [GC], αριθ. 31443/96, §§ 189-194, CEDH 2004-V, και το διατακτικό αυτής). Τέλος, όπως επιτρέπει το άρθρο 29 § 1 της Σύμβασης, αποφασίσθηκε ότι το παραδεκτό και η ουσία της προσφυγής θα εξετάζονταν από κοινού.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Στις 8 Μαρτίου 1996, η προσφεύγουσα κατέθεσε ενώπιον του πρωτοδικείου Αθηνών αγωγή αποζημίωσης σε βάρος του δημόσιου νοσοκομείου «Ανδρέας Συγγρός» όπου εργαζόταν ως καθαρίστρια. Ζητούσε το ποσό των 14.192.074 δραχμών (περίπου 41.650 ευρώ) για μισθούς. Κατόπιν της αναβολής της συζήτησης, στις 20 Νοεμβρίου 1996, η προσφεύγουσα ζήτησε, στις 16 Νοεμβρίου 1998, τον ορισμό νέας δικασίμου. Το πρωτοδικείο την όρισε για τις 12 Μαΐου 1999, ημερομηνία κατά την οποία έλαβε χώρα η συζήτηση.

6. Στις 31 Αυγούστου 1999, το δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση της προσφεύγουσας (απόφαση αριθ. 2390/1999).

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

7. Στις 10 Φεβρουαρίου 2000, η αντίδικη πλευρά άσκησε έφεση.
8. Στις 26 Σεπτεμβρίου 2000, το εφετείο Αθηνών επικύρωσε την απόφαση αριθ. 2390/1999 (απόφαση αριθ. 7608/2000).
9. Στις 23 Φεβρουαρίου 2001, η αντίδικη πλευρά άσκησε αίτηση αναίρεσης.
10. Στις 4 Δεκεμβρίου 2002, ο Άρειος Πάγος εξαφάνισε την απόφαση αριθ. 7608/2000 και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του εφετείου (απόφαση αριθ. 1670/2002).
11. Στις 7 Ιουλίου 2005, το εφετείο Αθηνών έκανε δεκτή την έφεση της αντίδικης πλευράς και απέρριψε την αγωγή της προσφεύγουσας (απόφαση αριθ. 6016/2005).
12. Στις 30 Αυγούστου 2006, η προσφεύγουσα άσκησε αίτηση αναίρεσης.
13. Στις 3 Φεβρουαρίου 2009, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε εν μέρει την απόφαση αριθ. 6016/2005 και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του εφετείου Αθηνών προκειμένου να αποφανθεί επί ενός τμήματος της αίτησης της προσφεύγουσας (απόφαση αριθ. 276/2009). Η συζήτηση ενώπιον του δικαστηρίου αυτού ορίσθηκε για τις 6 Νοεμβρίου 2012. Από τον φάκελο προκύπτει ότι η υπόθεση εκκρεμεί ακόμη ενώπιον του εφετείου Αθηνών.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ

A. Το εθνικό δίκαιο και η πρακτική

1. Οι γενικές διατάξεις

14. Τα άρθρα 104 και 105 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα έχουν ως εξής:

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

Άρθρο 104

«Ένεκα πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων του δημοσίου αναγομένων σε έννομες σχέσεις του ιδιωτικού δικαίου ή περί της ιδιωτικής αυτού παρουσίας, το δημόσιον ευθύνεται κατά τις επί νομικών προσώπων διατάξεις του Αστικού Κώδικα.»

Άρθρο 105

«Ένεκα παρανόμων πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων του δημοσίου κατά την ενάσκηση της σε αυτούς ανατεθειμένης δημοσίας εξουσίας, το δημόσιον ενέχεται εις αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη εγένετο κατά παράβαση διατάξεως κειμένης χάριν του γενικού συμφέροντος. Μετά του δημοσίου ενέχεται εις ολόκληρο και το υπαίτιο πρόσωπον, επιφυλασσομένων των περί ευθύνης υπουργών ειδικών διατάξεων.»

15. Οι διατάξεις αυτές καθιερώνουν την έννοια της ειδικής αδιοπραξίας δημοσίου δικαίου, θεσπίζοντας μία εξωσυμβατική ευθύνη του Δημοσίου. Αυτή η ευθύνη είναι αποτέλεσμα παρανόμων πράξεων ή παραλείψεων. Οι συγκεκριμένες πράξεις μπορούν να είναι, όχι μόνον νομικές, αλλά και υλικές πράξεις της διοίκησης, συμπεριλαμβανομένων και των καταρχήν μη εκτελεστών πράξεων. Το παραδεκτό της αγωγής αποζημίωσης υπόκειται σε μία προϋπόθεση: τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης ή της παράλειψης.

16. Με την απόφαση αριθ. 15006/2008 της 31^{ης} Οκτωβρίου 2008, το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών έκρινε ως εξής:

« (...) το Δημόσιο υποχρεούται να αποζημιώσει κάποιον σύμφωνα με το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ, από τη στιγμή που υπάρχει παράνομη πράξη, ή παράλειψη ή υλική ενέργεια των οργάνων του, αν δηλαδή η πράξη ή παράλειψη ή ενέργεια παραβιάζει κανόνα δικαίου που

προστατεύει ένα συγκεκριμένο δικαίωμα ιδιώτη ή συγκεκριμένο συμφέρον και επομένως όταν παραβιάζει το άρθρο 6 § 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών σύμφωνα με το οποίο θεσπίζεται το δικαίωμα κάθε ατόμου να εκδικάζεται η υπόθεσή του εντός λογικής προθεσμίας. Η ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση υπάρχει ανεξάρτητα από το αν τα όργανα της δικαστικής εξουσίας συνέβαλαν στην παραβίαση της εν λόγω διάταξης λόγω της προθεσμίας που έθεσαν για τον ορισμό δικασίμου και για να κρίνουν τις υποθέσεις ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ή για να εκδώσουν τις σχετικές αποφάσεις, αφού η προθεσμία αυτή εξαρτάται από τον τρόπο οργάνωσης του δικαστικού συστήματος (προσωπικό, τεχνικά μέσα και υποδομή, οργάνωση των διαδικασιών, κλπ.) από το Κράτος, που οφείλει να το οργανώνει έτσι ώστε τα δικαστήρια να ικανοποιούν τις απαιτήσεις της ανωτέρω διάταξης. Η ενδεχόμενη προσωπική ευθύνη των δικαστικών λειτουργών για την καθυστέρηση της εκδίκασης της υπόθεσης πέραν της λογικής προθεσμίας καθώς και η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών, που προβλέπεται από το Σύνταγμα, δεν αρκούν για να απαλλάξουν, στην περίπτωση αυτή, το Δημόσιο από την αστική του ευθύνη. Η ευθύνη αυτή μπορεί να θεμελιωθεί στο άρθρο 105 ΕισΝΑΚ, αφού ο έλληνας νομοθέτης δεν προέβλεψε ειδική νομική οδό για την αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας λόγω των καθυστερήσεων, αφού στην αντίθετη περίπτωση, οι παθόντες θα στερούνταν της νόμιμης προστασίας έναντι των εθνικών αρχών που παρέχει το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος (...)).

17. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο έκρινε έτσι στα πλαίσια αγωγής στη βάση του άρθρου 105 του εισαγωγικού νόμου του αστικού κώδικα, την

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

οποία απέρριψε στην υπό κρίση περίπτωση, και η οποία είχε ασκηθεί στις 6 Ιουλίου 2006. Οι διάδικοι δεν παρείχαν περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την εξέλιξη της διαδικασίας αυτής.

2. *Οι πρόσφατες νομοθετικές πρωτοβουλίες ως προς τη διάρκεια των αστικών διαδικασιών*

18. Δυνάμει του νόμου αριθ. 3898/2010, με τίτλο «Διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις», διαφορές ιδιωτικού δικαίου μπορούν να υπαχθούν σε διαμεσολάβηση με συμφωνία των μερών, αν αυτά έχουν την εξουσία να διαθέτουν το αντικείμενο της διαφοράς. Στη διαδικασία της διαμεσολάβησης, τα μέρη, επικουρούμενα από τον διαμεσολαβητή, καθορίζουν τις ιδιαίτερες όψεις της διαφοράς, αναζητούν ενδεχόμενες εναλλακτικές λύσεις για τη διαφορά προκειμένου να καταλήξουν σε συμφωνία η οποία να ικανοποιεί τα αμοιβαία συμφέροντά τους.

19. Από τον φάκελο προκύπτει ότι στις 13 Ιουλίου 2011 ψηφίσθηκε από τη Βουλή νόμος με τίτλο «Εξορθολογισμός και βελτίωση της απονομής της πολιτικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις» (νόμος αριθ. 3994/2011). Ο νόμος προβλέπει τροποποιήσεις του κώδικα πολιτικής δικονομίας για την επιτάχυνση και απλοποίηση της διαδικασίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την επιτάχυνση της αστικής διαδικασίας, ο νόμος προβλέπει, μεταξύ άλλων, τη μεταφορά της αρμοδιότητας επί εφέσεων κατά των αποφάσεων ειρηνοδικείων από το πολυμελές στο μονομελές πρωτοδικείο. Επιπλέον, μονομελή και όχι τριμελή, όπως ίσχυε, εφετεία είναι στο εξής αρμόδια για την εκδίκαση εφέσεων κατά αποφάσεων των μονομελών πρωτοδικείων. Επιπλέον, ο αρμόδιος δικαστής έχει στο εξής τη δυνατότητα να καλέσει προφορικά κατά τη συζήτηση της υπόθεσης τους διαδίκους να συμπληρώσουν τον φάκελο όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης. Υιοθετούνται επίσης μέτρα προκειμένου να καθίστανται πιο αποτελεσματικές οι διαδικασίες

εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών. Επιπλέον, εξετάζονται κατά προτεραιότητα οι υποθέσεις στις οποίες για τη διεξαγωγή αποδείξεων δεν είναι αναγκαία η εξέταση μαρτύρων. Τέλος, ο νόμος προβλέπει ότι η άσκηση αγωγής ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου δεν αποτελεί στο εξής προϋπόθεση για την κατάθεση αίτησης ασφαλιστικών μέτρων. Αναφορικά με τα μέτρα που στοχεύουν στην απλοποίηση των δικαστικών διαδικασιών, ο νόμος προβλέπει, μεταξύ άλλων, την ηλεκτρονική κατάθεση και κοινοποίηση δικαστικών πράξεων, τον σαφή διαχωρισμό μεταξύ των διαδικασιών ενώπιον των πολυμελών και μονομελών πρωτοδικείων για την εξάλειψη τυχόν σύγχυσης επί της αρμοδιότητας κάθε δικαστηρίου και τον εξορθολογισμό της διαδικασίας ενώπιον του Αρείου Πάγου.

3. Η έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα δικαιώματα του ανθρώπου

20. Η εν λόγω Επιτροπή ιδρύθηκε το 1998 και τέθηκε υπό την εξουσία του πρωθυπουργού. Σκοπός της είναι, μεταξύ άλλων, η σύνταξη και δημοσίευση εκθέσεων σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είτε με δική της πρωτοβουλία είτε κατόπιν πρόσκλησης της Κυβέρνησης, της Βουλής ή μη κυβερνητικών οργανώσεων. Στις 31 Μαρτίου 2005, η Επιτροπή ψήφισε ομόφωνα μία έκθεση η οποία περιείχε τις προτάσεις της για επίλυση του προβλήματος της υπερβολικής διάρκειας των διαδικασιών ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων. Αφού αναφέρθηκε τόσο στη νομολογία του Δικαστηρίου επί του ζητήματος της διάρκειας των δικαστικών διαδικασιών όσο και σε έγγραφα που έχει εκδώσει επί αυτού η Επιτροπή Υπουργών, η Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου πρότεινε, μεταξύ άλλων, τη θέσπιση ενός ενδίκου μέσου το οποίο θα ασκείται ενώπιον του Αρείου Πάγου ή ενώπιον δικαστηρίου ανώτερου από εκείνο ενώπιον του οποίου διεξάγεται η επίδικη διαδικασία. Το αρμόδιο δικαστήριο θα απευθύνει διαταγή ή πρόσκληση στο κατώτερο δικαστήριο

για την επιτάχυνση της εξέτασης της εκκρεμούσης ενώπιόν του διαφοράς. Αυτό το ένδικο μέσο θα πρέπει να είναι αποτελεσματικό σύμφωνα με τα κριτήρια που έχουν καθιερωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου επί του άρθρου 13 της Σύμβασης.

21. Η Επιτροπή πρότεινε επίσης τη δυνατότητα αποζημίωσης του διαδίκου θύματος μίας υπερβολικής καθυστέρησης της επίμαχης δικαστικής διαδικασίας. Η αποζημίωση θα καταβάλλεται από δικαστήριο το οποίο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη, κατά τον υπολογισμό της αποζημίωσης, τη συμπεριφορά του ενδιαφερομένου διαδίκου κατά τη διεξαγωγή της επίδικης διαδικασίας.

22. Η Επιτροπή εξέφρασε την άποψη ότι οι υπερβολικές καθυστερήσεις των δικαστικών διαδικασιών δεν οφείλονταν κυρίως στην έλλειψη επιμέλειας από την πλευρά των αρμόδιων δικαστών κατά τον χειρισμό των υποθέσεων αλλά σε δυσλειτουργίες του δικαστικού μηχανισμού. Ειδικότερα, η έκθεση υπογράμμισε τις καθυστερήσεις που σημειώνονται στον ορισμό δικασίμων λόγω κυρίως του συνεχώς αυξανόμενου αριθμού αιτήσεων συγκριτικά με τον αριθμό των δικαστών και των διαθέσιμων αιθουσών καθώς και λόγω της έλλειψης αναγκαίου εξοπλισμού για την επαρκή οργάνωση των γραμματειών των δικαστηρίων.

B. Τα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης

23. Τα σχετικά έγγραφα που έχει εκδώσει το Συμβούλιο της Ευρώπης ως προς τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση των δομικών προβλημάτων εντός των εθνικών έννομων τάξεων παρατίθενται στην απόφαση *Yuriy Nikolayevich Ivanov κατά Ουκρανίας* (αριθ. 40450/04, §§ 35-37, CEDH 2009-... (αποσπάσματα).

24. Επιπλέον, στις 19 Φεβρουαρίου 2010, μετά το πέρας της Διάσκεψης Υψηλού Επιπέδου για το μέλλον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS

για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία έλαβε χώρα στο Ιντερλάκεν, ψηφίσθηκε μία διακήρυξη τα εφαρμοστέα τμήματα της οποίας προβλέπουν:

«Δ. Επαναλαμβανόμενες προσφυγές

7. Η Διάσκεψη:

α) καλεί τα Κράτη μέλη να :

i. ευνοούν, όταν αυτό ενδείκνυται, στα πλαίσια των εγγυήσεων που παρέχει το Δικαστήριο και, εν ανάγκη, με την βοήθεια του, την σύναψη φιλικών διακανονισμών και την υιοθέτηση μονομερών δηλώσεων

ii. συνεργάζονται με την Επιτροπή Υπουργών, μετά από μια οριστική απόφαση πιλότο, προκειμένου να προβούν στην υιοθέτηση και την αποτελεσματική εφαρμογή γενικών μέτρων, ικανών να επιλύσουν αποτελεσματικά τα δομικά προβλήματα που προκαλούν τις επαναλαμβανόμενες υποθέσεις

β) υπογραμμίζει την ανάγκη για το Δικαστήριο να εφαρμόσει σαφή και προβλέψιμα πρότυπα για την αποκαλούμενη διαδικασία «αποφάσεων πιλότων» όσον αφορά την επιλογή των προσφυγών, τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται και τον χειρισμό των υποθέσεων που εκκρεμούν, και να αξιολογεί τα αποτελέσματα της εφαρμογής της διαδικασίας αυτής και των παρόμοιων διαδικασιών
(...)

Ε. Εποπτεία της εκτέλεσης των αποφάσεων

11. Η Διάσκεψη υπογραμμίζει ότι είναι επείγον το Συμβούλιο των Υπουργών να :

α) αναπτύξει τα μέσα που επιτρέπουν να καταστεί πιο αποτελεσματική και διαφανής η εποπτεία της εκτέλεσης των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Ως προς τούτο, καλεί το Συμβούλιο

να εντείνει την εποπτεία αυτή δίδοντας αυξημένη προτεραιότητα και δημοσιότητα όχι μόνον στις υποθέσεις που απαιτούν επείγοντα ατομικά μέτρα, αλλά και στις υποθέσεις που φανερώνουν σημαντικά δομικά προβλήματα, δίδοντας ιδιαίτερη προσοχή στην ανάγκη να κατοχυρώνονται αποτελεσματικά εθνικά ένδικα μέσα (...))»

25. Στην Απόφασή του ResDH(2005)64 σχετικά με υποθέσεις που αφορούν την υπερβολική διάρκεια των αστικών διαδικασιών στην Ελλάδα (*Academy Trading Ltd και λοιποί κατά Ελλάδα* και άλλες υποθέσεις) και η οποία εκδόθηκε στις 18 Ιουλίου 2005, η Επιτροπή Υπουργών δέχθηκε τα εξής:

«Η Επιτροπή Υπουργών, δυνάμει του άρθρου 46, παράγραφος 2 της Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, όπως τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο αριθ.11 (εφεξής «η Σύμβαση»),

Λαμβάνοντας υπόψη τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στην υπόθεση *Academy Trading Ltd και λοιποί* και 3 άλλες υποθέσεις (βλέπε Παράρτημα), οι οποίες διαβιβάστηκαν στην Επιτροπή Υπουργών όταν αυτές έγιναν οριστικές δυνάμει των άρθρων 44 και 46 της Σύμβασης,

Υπενθυμίζοντας ότι όλες αυτές οι υποθέσεις έχουν εισαχθεί με προσφυγές στρεφόμενες κατά της Ελλάδας οι οποίες έχουν κατατεθεί είτε ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δυνάμει του παλαιού άρθρου 25, είτε ενώπιον του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 34, και ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή το Δικαστήριο έχουν κηρύξει παραδεκτές ιδίως τις αιτιάσεις τις σχετικές με την υπερβολική διάρκεια των αστικών διαδικασιών,

Υπενθυμίζοντας ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει κατόπιν διαπιστώσει, ομόφωνα, σε όλες αυτές τις υποθέσεις παραβίαση του

άρθρου 6, παράγραφος 1, λόγω της υπερβολικής διάρκειας των διαδικασιών και έχει χορηγήσει στους προσφεύγοντες αποζημίωση για δίκαιη ικανοποίηση (βλέπε Παράρτημα),

Λαμβάνοντας υπόψη τους Κανόνες που υιοθέτησε η Επιτροπή Υπουργών σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 46, παράγραφος 2, της Σύμβασης, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο αριθ.11,

Έχοντας καλέσει την Ελληνική Κυβέρνηση να την ενημερώσει για τα μέτρα που έχει λάβει κατόπιν των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, δεδομένης της υποχρέωσης της Ελλάδας να συμμορφωθεί προς αυτές σύμφωνα με το άρθρο 46 της Σύμβασης,

Έχοντας βεβαιωθεί ότι η Ελληνική Κυβέρνηση είχε καταβάλει στους προσφεύγοντες τα επιδικασθέντα από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ποσά για δίκαιη ικανοποίηση (βλέπε Παράρτημα),

Έχοντας εξετάσει τις πληροφορίες που παρείχε η Ελληνική Κυβέρνηση αναφορικά με τα μέτρα γενικού χαρακτήρα που έλαβε για την πρόληψη νέων παραβιάσεων του ίδιου είδους όπως αυτές που διαπιστώθηκαν στις προκείμενες υποθέσεις (βλέπε Παράρτημα),

Δηλώνει, αφού εξέτασε τις πληροφορίες που παρείχε η Ελληνική Κυβέρνηση, ότι αυτή εκπλήρωσε τα καθήκοντά της δυνάμει του άρθρου 46, παράγραφος 2, της Σύμβασης σε αυτές τις υποθέσεις.

Παράρτημα στην Απόφαση ResDH(2005)64

(...)

III. Μέτρα γενικού χαρακτήρα

A. Μεταρρύθμιση της αστικής διαδικασίας

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

Κατόπιν της πρώτης εκ των προαναφερόμενων αποφάσεων, η Ελληνική Βουλή ψήφισε το 2001 το νόμο αριθ. 2915/2001 ο οποίος στόχευε ειδικότερα στην επιτάχυνση των διαδικασιών ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων. Και άλλα μέτρα προς την ίδια κατεύθυνση ελήφθησαν με τις τροποποιήσεις που ψηφίσθηκαν το 2005 (νόμος 3327/2005 και νόμος 3346/2005). Σύμφωνα με τις εισηγητικές εκθέσεις των νόμων 2915/2001 και 3346/2005, ο κύριος λόγος της ψήφισης αυτού του νέου νόμου ήταν το άρθρο 6, παράγραφος 1 της Σύμβασης, το οποίο υπερισχύει έναντι του εσωτερικού δικαίου δυνάμει του άρθρου 28, παράγραφος 1 της Σύμβασης, καθώς και οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Οι καινοτομίες που εισήχθησαν στην ελληνική αστική διαδικασία είναι οι ακόλουθες:

Υποχρεώσεις των διαδίκων και αυστηρότερες προθεσμίες κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο

Σύμφωνα με το νέο νόμο, η αγωγή κοινοποιείται στο εξής στο εναγόμενο από τον ενάγοντα με ίδια μέσα, εντός τριάντα το αργότερο ημερών από την άσκησή της. Οι προτάσεις των διαδίκων και όλες οι καταθέσεις των μαρτύρων πρέπει να κατατίθενται στο δικαστήριο τουλάχιστον τριάντα ημέρες πριν από τη δικάσιμο. Οι αντικρούσεις αναφορικά με τα επιχειρήματα του άλλου διαδίκου πρέπει να κατατίθενται στο δικαστήριο τουλάχιστον δεκαπέντε ημέρες πριν από τη δικάσιμο. Μία αντίκρουση δεν μπορεί να περιέχει νέες αιτιάσεις ή νέα αποδεικτικά μέσα παρά μόνο αν αυτά αφορούν τα επιχειρήματα που εκτέθηκαν στις αρχικές προτάσεις. Οι προτάσεις ή οι αντικρούσεις που κατατίθενται πέραν των ανωτέρω προθεσμιών δεν εξετάζονται από το δικαστήριο (άρθρα 229 και 237 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (ΚΠολΔ), όπως τροποποιήθηκαν).

Σκοπός των κανόνων αυτών είναι να παρέχουν στους διαδίκους και το δικαστήριο επαρκή χρόνο για την προετοιμασία μίας υπόθεσης ούτως ώστε να αποφεύγεται η αναβολή μίας συζήτησης λόγω έλλειψης χρόνου.

Νέοι κανόνες επί των δικασίμων

Ημερομηνίες δικασίμων: ο νόμος 3346/2005 (άρθρο 1) τροποποίησε τον κώδικα οργανισμού δικαστηρίων διευκρινίζοντας ότι ο προσδιορισμός αρχικών δικασίμων σε πρώτο και δεύτερο βαθμό ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων πρέπει να γίνεται μέσα σε εύλογο χρόνο που δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες για τις ειδικές διαδικασίες και τους δώδεκα μήνες για την τακτική διαδικασία.

Αιτήματα προτίμησης των διαδίκων: Σύμφωνα με το άρθρο 226 ΚΠολΔ (όπως τροποποιήθηκε με το νόμο 3327/2005), όλα τα αιτήματα προτίμησης για οποιαδήποτε υπόθεση και οποιοδήποτε δικαστήριο πρέπει να υποβάλλονται εγγράφως και να είναι αιτιολογημένα. Η απόφαση του αρμόδιου δικαστή επί των εν λόγω αιτημάτων πρέπει ομοίως να είναι αιτιολογημένη.

Συνολική διάρκεια των πρωτοβάθμιων διαδικασιών: Σύμφωνα με το άρθρο 307 ΚΠολΔ (όπως τροποποιήθηκε με το νόμο 3327/2005), οι πρωτοβάθμιες δικαστικές αποφάσεις πρέπει να εκδίδονται εντός οκτώ μηνών από τη συζήτηση της υπόθεσης. Κατόπιν αυτής της προθεσμίας, ο επιληφθείς δικαστής υποχρεούται να επιστρέψει τη δικογραφία, διαφορετικά αυτή αφαιρείται με πράξη του δικαστή που διευθύνει το δικαστήριο ή του προέδρου του τριμελούς συμβουλίου διεύθυνσης.

Αναβολές: Μία συζήτηση μπορεί να αναβληθεί με απόφαση του δικαστηρίου μόνο μία φορά για κάθε υπόθεση και μόνο για «σημαντικό λόγο». Τα έξοδα και η δικαστική δαπάνη μπορούν να επιδικαστούν σε βάρος του διαδίκου που ζήτησε την αναβολή (άρθρο 241 ΚπολΔ όπως έχει τροποποιηθεί). Στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, αν ένας από τους διαδίκους είναι απών ενώ έχει κλητευθεί νομίμως, η συζήτηση μπορεί να διεξαχθεί σαν ο εν λόγω διάδικος να είναι παρών (άρθρο 270 ΚΠολΔ όπως έχει τροποποιηθεί).

Διεξαγωγή της αποδεικτικής διαδικασίας: Τα αποδεικτικά μέσα (συμπεριλαμβανομένων των καταθέσεων των μαρτύρων) πρέπει να εξετάζονται, καταρχήν, σε μία δικάσιμο. Αν το δικαστήριο θεωρεί αναγκαία τη γνωμοδότηση πραγματογνώμονα, πρέπει να επιβάλει προθεσμία για την προσκόμιση της γνωμοδότησης του πραγματογνώμονα η οποία δεν πρέπει να υπερβαίνει τις εξήντα ημέρες (άρθρο 270 ΚΠολΔ όπως έχει τροποποιηθεί).

Εξωδικαστική επίλυση των υποθέσεων

Ο νόμος 2915/2001 ομοίως βελτίωσε τη διαδικασία εξωδικαστικής επίλυσης των αστικών υποθέσεων: οι ενδιαφερόμενοι διάδικοι μπορούν να συναντώνται στο γραφείο των δικηγόρων τους ή στην έδρα του δικηγορικού συλλόγου. Πρέπει να καταλήγουν σε συμφωνία το αργότερο τριάντα πέντε ημέρες πριν από τη δικάσιμο (άρθρο 214^A, παράγραφος 3 του ΚΠολΔ, όπως έχει τροποποιηθεί).

Διαδικασίες ενώπιον του Αρείου Πάγου

Το παραδεκτό μίας αναίρεσης ενώπιον του Αρείου Πάγου εξετάζεται από τριμελές συμβούλιο απαρτιζόμενο από τον πρόεδρο του Αρείου Πάγου και δύο άλλα μέλη. Αν η αναίρεση κριθεί απαράδεκτη ή προδήλως αβάσιμη, αυτή απορρίπτεται. Ο ανααιρεσείων μπορεί να ζητήσει, εντός προθεσμίας εξήντα ημερών από την επίδοση και κατόπιν καταβολής του ορισθέντος από το συμβούλιο ποσού, την αναθεώρηση της απόφασης του συμβουλίου σε συζήτηση ενώπιον του τακτικού τμήματος του Αρείου Πάγου. Αν αυτό κρίνει την αναίρεση παραδεκτή, ακυρώνει την απόφαση του συμβουλίου και εξετάζει την υπόθεση. Αν η αναίρεση κηρυχθεί απαράδεκτη, το καταβληθέν ποσό καταπίπτει υπέρ του δημόσιου ταμείου (άρθρο 17 του νόμου αριθ. 2915/2001).

B. Αύξηση του αριθμού των θέσεων δικαστών και βελτίωση της δικαστικής υποδομής

Ο νόμος 3160/2003 δημιούργησε 237 νέες θέσεις δικαστών στα ποινικά και πολιτικά δικαστήρια από την 1^η Ιουλίου 2003 (άρθρο 58 παράγραφος 3) και ο νόμος 3258/2004 δημιούργησε 24 νέες θέσεις δικαστών στα ποινικά και πολιτικά δικαστήρια από τις 29 Ιουλίου 2004 (άρθρο 3, παράγραφος 1). Επιπλέον, από το 2000 το εφετείο Αθηνών, ενώπιον του οποίου ο μεγάλος αριθμός εκκρεμών υποθέσεων αποτελούσε την αιτία των προκειμένων υποθέσεων, επανεγκαταστάθηκε σε νέο κτίριο με 22 αίθουσες ακροατηρίων και 500 γραφεία (έναντι 10 αιθουσών ακροατηρίων και 150 γραφείων). Επιπλέον, τα δύο κύρια πολιτικά δικαστήρια της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης συμμετέχουν στο πιλοτικό πρόγραμμα για τη βελτίωση των διαδικασιών των εσωτερικών δικαστηρίων, η οποία εποπτεύεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ).

Ένα σχέδιο για την κατασκευή 25 νέων δικαστηρίων εφοδιασμένων με σύγχρονο εξοπλισμό βρίσκεται σε εξέλιξη. Εννέα από αυτά έχουν ολοκληρωθεί, εκ των οποίων εκείνα του Ελεγκτικού Συνεδρίου και του εφετείου Αθηνών. Τα υπόλοιπα κτίρια έπρεπε να έχουν ολοκληρωθεί από το 2006.

Τέλος, ένα σχέδιο μηχανοργάνωσης όλων των πολιτικών δικαστηρίων βρίσκεται σε εξέλιξη. Προτεραιότητα δόθηκε στα πρωτοβάθμια πολιτικά δικαστήρια στις μεγάλες πόλεις της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης. Το σχέδιο αυτό αποσκοπεί ομοίως στη βελτίωση των νομικών βάσεων δεδομένων των πολιτικών δικαστηρίων προκειμένου οι δικαστές να μπορούν να έχουν ταχύτερη και ευκολότερη πρόσβαση σε αυτές.

Γ. Συμπέρασμα

Οι θετικές επιπτώσεις όλων των προαναφερόμενων γενικών μέτρων είναι προφανείς, ιδίως στις πρωτοβάθμιες αστικές διαδικασίες οι οποίες διεξάγονται σήμερα εντός χρονικού διαστήματος ενάμιση μηνός κατ'ανώτατο, ενώ προηγουμένως μπορεί να διαρκούσαν έως 4 έτη. Η κυβέρνηση θεωρεί λοιπόν ότι τα ληφθέντα μέτρα επιτρέπουν την αποτελεσματική πρόληψη νέων παραβιάσεων που σχετίζονται με την υπερβολική διάρκεια των αστικών διαδικασιών και ότι η Ελλάδα εκπλήρωσε ως εκ τούτου με ικανοποιητικό τρόπο τις υποχρεώσεις της δυνάμει του άρθρου 46, παράγραφος 1 της Σύμβασης.»

26. Στην Προσωρινή Απόφαση CM/ResDH(2007)74 αναφορικά με την υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων και την απουσία αποτελεσματικών ενδίκων μέσων (που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 6 Ιουνίου 2007, κατά

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

την 997η συνάντηση των Απεσταλμένων των Υπουργών), η Επιτροπή Υπουργών δέχθηκε τα εξής:

«(...)

Λαμβάνοντας υπόψη τον μεγάλο αριθμό αποφάσεων του Δικαστηρίου που διαπιστώνουν παραβίαση από την Ελλάδα του άρθρου 6, παράγραφος 1 της Σύμβασης σχετικά με την υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, ιδίως ενώπιον του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου (Συμβούλιο της Επικρατείας) (...)

Λαμβάνοντας υπόψη ότι σε πολλές από τις προαναφερόμενες αποφάσεις, καθώς και σε υποθέσεις που αφορούν τα πολιτικά δικαστήρια (...), το Δικαστήριο έχει ομοίως διαπιστώσει παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω του ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν μπορέσει να τύχουν ενός αποτελεσματικού εσωτερικού ένδικου μέσου με το οποίο θα μπορούσαν να έχουν προβάλει το δικαίωμά τους σε «δίκη εντός λογικής προθεσμίας», όπως το εγγυάται το άρθρο 6, παράγραφος 1 της Σύμβασης (...)»

Γ. Το συγκριτικό δίκαιο

27. Σύμφωνα με τα στοιχεία συγκριτικού δικαίου που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο αναφορικά με τις νομοθεσίες των Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η πλειονότητα αυτών προβλέπουν ένα ή περισσότερα ένδικα μέσα για την αντιμετώπιση του συστημικού προβλήματος της υπερβολικής διάρκειας στις αστικές διαδικασίες. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι από πλευράς πρόληψης έχουν δημιουργηθεί μηχανισμοί με σκοπό την επιτάχυνση των αστικών διαδικασιών. Επιπλέον, προβλέπονται και ένδικα μέσα που επιτρέπουν τη χρηματική αποζημίωση

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

του διοικούμενου προκειμένου να επανορθώνεται με προσήκοντα τρόπο η παραβίαση που σχετίζεται με την υπερβολική διάρκεια των αστικών διαδικασιών.

1. Η διαδικασία επιτάχυνσης των αστικών διαδικασιών

28. Σε ό,τι αφορά την επιτάχυνση των αστικών διαδικασιών, το Δικαστήριο διαπιστώνει, καταρχήν, ότι ένας σημαντικός αριθμός Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης προβλέπει ένδικα μέσα προς αυτή την κατεύθυνση (για παράδειγμα: Γερμανία, Αυστρία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κύπρος, Κροατία, Ισπανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Λιχτενστάιν, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ρωσία, Σλοβακία, Σερβία, Σλοβακία, Σλοβενία).

29. Οι μηχανισμοί επιτάχυνσης της διαδικασίας λαμβάνουν συνήθως τη μορφή σχεδίασης των ενεργειών που πρέπει να ακολουθούνται και των προθεσμιών που πρέπει να τηρούνται (για παράδειγμα: Αυστρία, Κροατία, Εσθονία, Γαλλία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Πολωνία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ρωσία).

30. Η αίτηση μπορεί να κατατίθεται ενώπιον διαφόρων δικαστηρίων ή διοικήσεων στα διάφορα Κράτη. Λαμβάνοντας υπόψη ότι μπορεί να είναι ο δικαστής επί της ουσίας ή ο πρόεδρος του δικαστηρίου που αποφαινεται επί του βασίμου της αίτησης, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προσφεύγουν στα ακόλουθα δικαστήρια: το επιληφθέν της υπόθεσης δικαστήριο (για παράδειγμα: Εσθονία, Γαλλία, Μαυροβούνιο, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ρωσία, Σλοβακία, Σλοβενία), το ανώτερο δικαστήριο του επιληφθέντος της υπόθεσης δικαστηρίου (για παράδειγμα: Αυστρία, Κροατία, Λιχτενστάιν), το Ανώτατο δικαστήριο (Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας), το Συνταγματικό δικαστήριο (για παράδειγμα: Γερμανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Ισπανία, Πολωνία). Επιπλέον, στη Γαλλία, ο δικαστής

και ο εισηγητής δικαστής έχουν αντίστοιχα αποκλειστική αρμοδιότητα να κηρύσσουν το ανίσχυρο της έφεσης, το απαράδεκτο της έφεσης ή να κηρύσσουν απαράδεκτα τα αιτήματα των διαδίκων λόγω μη τήρησης των προθεσμιών.

31. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά τους τρόπους εφαρμογής της διαδικασίας επιτάχυνσης, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι πολυάριθμα Κράτη έχουν προβλέψει μία απλοποιημένη διαδικασία σε σχέση με μία τακτική δικαστική διαδικασία για την επιτάχυνση της διεξαγωγής της αστικής διαδικασίας (για παράδειγμα: Γερμανία, Αυστρία, Κροατία, Εσθονία, Φινλανδία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Λιχτενστάιν, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Πολωνία και Σλοβενία). Η απλοποίηση στην εξέταση της υπόθεσης σημαίνει ότι η αίτηση επιτάχυνσης της διαδικασίας μπορεί να εξετάζεται από έναν μόνο δικαστή (για παράδειγμα: Εσθονία, Φινλανδία), ότι η διαδικασία είναι γραπτή (για παράδειγμα: Λιχτενστάιν), ότι τα έξοδα της εν λόγω διαδικασίας είναι λιγότερο υψηλά (για παράδειγμα: Λιχτενστάιν), ή ότι η διαδικασία μπορεί να διεξάγεται χωρίς δημόσια συνεδρίαση (για παράδειγμα: Γερμανία).

2. Η διαδικασία αποζημίωσης λόγω της διάρκειας των αστικών διαδικασιών

32. Σε ό,τι αφορά τη χρηματική αποζημίωση, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ένας μεγάλος αριθμός Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης καθιερώνει τη δυνατότητα αιτήματος αποζημίωσης σε περίπτωση μη τήρησης της λογικής προθεσμίας (για παράδειγμα: Γερμανία, Αυστρία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κύπρος, Κροατία, Ισπανία, Φινλανδία, Γαλλία, Ιταλία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Λιχτενστάιν, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ρωσία, Σλοβακία, Σερβία και Σλοβενία). Σε ορισμένες έννομες τάξεις, αυτού του είδους το ένδικο μέσο μπορεί να ασκείται τόσο κατά τη διάρκεια της

διαδικασίας όσο και μετά το πέρας αυτής, εντός προθεσμίας που ορίζει η εσωτερική νομοθεσία (για παράδειγμα: Γερμανία, Αυστρία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κύπρος, Γαλλία, Ιταλία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Δημοκρατία της Τσεχίας). Άλλα Κράτη μέλη επιτρέπουν την άσκηση του ενδίκου μέσου αποζημιωτικού χαρακτήρα μόνο κατά τη διάρκεια της επίμαχης δικαστικής διαδικασίας (για παράδειγμα: Κροατία, Φινλανδία, Σλοβακία και Σλοβενία). Επιπλέον, σύμφωνα με την εσωτερική έννομη τάξη ορισμένων Κρατών μελών, η δικαστική διαδικασία πρέπει να έχει περατωθεί για την κατάθεση αίτησης αποζημίωσης (για παράδειγμα: Ισπανία, Λιχτενστάιν και Ρωσία). Τέλος, ορισμένα Κράτη θέτουν ως προϋπόθεση για την υποβολή αίτησης αποζημίωσης για τη διάρκεια της διαδικασίας την προηγούμενη υποβολή αίτησης επίσπευσης αυτής (για παράδειγμα: Μαυροβούνιο, Ρωσία, Σερβία και Σλοβενία).

33. Ως προς τους τρόπους εφαρμογής του ενδίκου μέσου αποζημιωτικού χαρακτήρα, ένα μεγάλος αριθμός Κρατών προβλέπουν μία απλοποιημένη διαδικασία σε σχέση με μία τακτική διαδικασία (για παράδειγμα: Γερμανία, Αυστρία, Ισπανία, Φινλανδία, Γαλλία Κροατία, Ιταλία, Λιχτενστάιν, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Σλοβενία). Η απλοποίηση της διαδικασίας μπορεί να σημαίνει ότι η αίτηση αποζημίωσης εξετάζεται από έναν μόνο δικαστή (για παράδειγμα: Κροατία, Φινλανδία), ότι τα έξοδα της εν λόγω διαδικασίας είναι λιγότερο υψηλά (για παράδειγμα: Αυστρία, Πολωνία), ή ακόμη ότι η διαδικασία μπορεί να διεξάγεται χωρίς δημόσια συνεδρίαση (για παράδειγμα: Ισπανία, Ιταλία, Πολωνία).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

**I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ
ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΑΡΙΘ.1**

34. Η προσφεύγουσα παραπονείται για προσβολή του δικαιώματός της στον σεβασμό της περιουσίας της. Υποστηρίζει ότι απώλεσε το δικαίωμά της να λάβει ολόκληρο το ποσό που διεκδικούσε ως αποζημίωση για τον λόγο ότι η απόφαση αριθ. 276/2009 του Αρείου Πάγου αναίρεσε μόνο εν μέρει την απόφαση αριθ. 6016/2005 του εφετείου. Επικαλείται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 το οποίο έχει ως εξής:

«Έκαστο φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας του. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί της ιδιοκτησίας του παρά μόνον για λόγους δημόσιας ωφέλειας και σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από τον νόμο και τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου.

Οι προηγούμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα των Κρατών να θεσπίζουν τους νόμους που κρίνουν απαραίτητους για να ρυθμίσουν τη χρήση των αγαθών σύμφωνα με το γενικό συμφέρον και να εξασφαλίσουν την πληρωμή των φόρων ή άλλων συνεισφορών ή των προστίμων.»

Επί του παραδεκτού

35. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι η επικαλούμενη απαίτηση της προσφεύγουσας δεν μπορεί να εκληφθεί ως «αγαθό» με την έννοια του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1, αφού αυτή δεν διαπιστώθηκε από δικαστική απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου. Αυτή είναι όμως η προϋπόθεση για να είναι μία απαίτηση βεβαία και απαιτητή και, συνεπώς, προστατευόμενη από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 (βλέπε, μεταξύ

άλλων, *Ελληνικά Διυλιστήρια Στραν και Στρατής Ανδρεάδης κατά Ελλάδα*, 9 Δεκεμβρίου 1994, série A, no. 301-B, § 59).

36. Ειδικότερα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, ενόσω η υπόθεσή της εκκρεμούσε ενώπιον του Αρείου Πάγου, η αγωγή της δεν γεννούσε, για λογαριασμό της προσφεύγουσας, κανένα δικαίωμα απαίτησης, αλλά μόνον το ενδεχόμενο να εισπράξει τέτοια απαίτηση. Ως εκ τούτου, η απόφαση αριθ. 276/2009 του Αρείου Πάγου, η οποία επικύρωσε εν μέρει την απόφαση αριθ. 6016/2005 του εφετείου ως προς την απόρριψη ενός μέρους των αξιώσεων της προσφεύγουσας, δεν θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα να της στερήσει ένα αγαθό του οποίου ήταν κάτοχος.

37. Έπεται ότι αυτό το τμήμα της προσφυγής είναι προδήλως αβάσιμο και πρέπει να απορριφθεί κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3^α) και 4 της Σύμβασης.

**ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 6 § 1 ΚΑΙ
13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΤΗΣ
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ**

38. Η προσφεύγουσα παραπονείται ότι η υπόθεσή της δεν εκδικάσθηκε δικαίως και ότι τα εσωτερικά δικαστήρια διέπραξαν πραγματικά και νομικά σφάλματα τα οποία ωφέλησαν το αντίδικο μέρος. Επικαλείται τα άρθρα 6 § 1 και 13 της Σύμβασης, τα εφαρμοστέα τμήματα του οποίου έχουν ως εξής:

Άρθρο 6 § 1

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό (...) δικαστηρίου (...), το οποίον θα αποφασίση (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του αστικής φύσεως (...).»

Άρθρο 13

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη (...) Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίαι παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των.»

Επί του παραδεκτού

39. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι σύμφωνα με το άρθρο 19 της Σύμβασης, αποστολή του είναι να εξασφαλίζει τον σεβασμό των υποχρεώσεων που απορρέουν από την Σύμβαση για τα συμβαλλόμενα Μέρη. Ειδικότερα, δεν είναι αρμόδιο να εξετάσει τα πραγματικά ή νομικά σφάλματα στα οποία υποτίθεται ότι περιέπεσε ένα εθνικό δικαστήριο, εκτός αν και στο μέτρο που θα μπορούσαν να έχουν προσβάλει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που προστατεύονται από την Σύμβαση (βλέπε, ιδίως, *Garcia Ruiz κατά Ισπανίας*, [GC], αριθ. 30544/96, § 28, CEDH 1999-I). Επιπλέον, οι εθνικές αρχές, και ειδικότερα τα πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια δικαστήρια, είναι καταρχήν αρμόδιες να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν το εσωτερικό δίκαιο (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Streletz, Kessler και Krenz κατά Γερμανίας* [GC], αριθ. 34044/96, 35532/97 και 44801/98, § 49, CEDH 2001-II).

40. Ωστόσο, εν προκειμένω, το Δικαστήριο δε διακρίνει καμία ένδειξη αυθαιρεσίας στη διεξαγωγή της διαδικασίας ενώπιον των εσωτερικών δικαστηρίων, η οποία τήρησε την αρχή της αντιμωλία συζήτησης και στη διάρκεια της οποίας η προσφεύγουσα είχε τη δυνατότητα να εκθέσει όλα τα επιχειρήματα για την προάσπιση των συμφερόντων της. Ως προς την αιτίαση στη βάση του άρθρου 13 της Σύμβασης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι αυτή απλά αναφέρεται από την προσφεύγουσα στην προσφυγή της. Σε κάθε περίπτωση, δεν επιβάλλεται

νέα εξέταση της αιτίασης υπό το πρίσμα αυτής της διάταξης, της οποίας οι απαιτήσεις είναι λιγότερο αυστηρές από εκείνες που διατυπώνονται στο άρθρο 6 § 1. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, κρινόμενη στο σύνολό της, η επίδικη διαδικασία είχε δίκαιο χαρακτήρα, υπό την έννοια του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης και ότι από την εξέταση της αιτίασης δεν προκύπτει καμία ένδειξη παραβίασης της Σύμβασης ως προς τούτο.

41. Έπεται ότι αυτό το τμήμα της προσφυγής είναι προδήλως αβάσιμο και πρέπει να απορριφθεί κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 § 3^α) και 4 της Σύμβασης.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 13, ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

42. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η διάρκεια της διαδικασίας παραγνώρισε την αρχή της «λογικής προθεσμίας», όπως αυτή προβλέπεται από το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης. Επιπλέον, το Δικαστήριο θα εξετάσει ex officio, υπό το πρίσμα του άρθρου 13 της Σύμβασης, το ζήτημα του κατά πόσον υφίσταται στην Ελλάδα ένδικο μέσο προκειμένου κάποιος να παραπονεθεί για την υπερβολική διάρκεια μίας αστικής διαδικασίας.

A. Επί του παραδεκτού

43. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι αυτό το τμήμα της προσφυγής δεν είναι προδήλως αβάσιμο υπό την έννοια του άρθρου 35 § 3^α) της Σύμβασης. Σημειώνει επιπλέον ότι αυτό δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτό.

B. Επί της ουσίας

1. *Επί του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης*

α) Περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη

44. Η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη άρχισε στις 8 Μαρτίου 1996, ημερομηνία κατά την οποία η προσφεύγουσα άσκησε αγωγή ενώπιον του πρωτοδικείου Αθηνών. Από τον φάκελο προκύπτει ότι η υπόθεση παραμένει εκκρεμής έως σήμερα ενώπιον του εφετείου Αθηνών. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η επίδικη διαδικασία έχει έως σήμερα διάρκεια άνω των δεκαέξι ετών και επτά μηνών για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

β) Εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας

45. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι δεν υπήρξαν υπερβολικές καθυστερήσεις στη διεξαγωγή της επίδικης διαδικασίας. Επιπλέον, ισχυρίζεται ότι το χρονολόγιο της υπόθεσης βεβαιώνει την απουσία επιμέλειας από τους διάδικους στην προκειμένη περίπτωση. Ειδικότερα, η Κυβέρνηση επισημαίνει ότι κατόπιν της αναβολής της συζήτησης, στις 20 Νοεμβρίου 1996, από το πρωτοδικείο Αθηνών, η προσφεύγουσα ζήτησε τον ορισμό νέας δικασίμου μόλις στις 16 Νοεμβρίου 1998, ήτοι περίπου δύο έτη αργότερα. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι οι διάδικοι καθυστέρησαν να ασκήσουν έφεση και αίτηση αναίρεσης. Κατά την Κυβέρνηση, οι διάδικοι ευθύνονται συνολικά για ένα χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών και δύο μηνών περίπου, το οποίο θα πρέπει να αφαιρεθεί από τη συνολική διάρκεια της διαδικασίας.

46. Η προσφεύγουσα αντικρούει τις θέσεις της Κυβέρνησης. Ισχυρίζεται ιδίως ότι υπήρξαν ορισμένες καθυστερήσεις στην άσκηση ενδίκου μέσου ενώπιον του εφετείου και του Αρείου Πάγου διότι οι αποφάσεις του πρωτοδικείου και του εφετείου αντίστοιχα δεν καθαρογράφηκαν εγκαίρως. Σημειώνει ότι οι διάδικοι άσκησαν τα εν λόγω

ένδικα μέσα λίγο μετά τη λήψη των αντιγράφων των αποφάσεων του πρωτοδικείου και του εφετείου Αθηνών.

47. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας πρέπει να εκτιμάται ιδίως υπό το φως της πολυπλοκότητας της υπόθεσης και της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος και των αρμόδιων αρχών καθώς και βάσει του διακυβεύματος της διαφοράς για τον ενδιαφερόμενο (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Frydlender κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 30979/96, § 43, CEDH 2000-VII). Ειδικότερα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η συμπεριφορά του προσφεύγοντος αποτελεί αντικειμενικό στοιχείο, μη καταλογιστέο στο εναγόμενο Κράτος και το οποίο λαμβάνεται υπόψη προκειμένου να καθορισθεί αν υπήρξε ή όχι υπέρβαση της λογικής προθεσμίας του άρθρου 6 § 1 (*Erkner και Hofauer κατά Αυστρίας*, 23 Απριλίου 1987, § 68, série A no. 117, *Wiesinger κατά Αυστρίας*, 30 Οκτωβρίου 1991, § 57, série A no. 213). Ως προς την ευθύνη των δικαστικών αρχών επί του ζητήματος, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι είναι ευθύνη των συμβαλλόμενων Κρατών να οργανώσουν το δικαστικό σύστημά τους κατά τέτοιο τρόπο ώστε τα δικαστήριά τους να μπορούν να εγγυηθούν στον οποιοδήποτε το δικαίωμα να επιτύχει μία οριστική απόφαση εντός λογικής προθεσμίας επί των αμφισβητήσεών του των σχετικών με τα αστικής φύσεως δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του (*Richart-Luna κατά Γαλλίας*, αριθ. 48566/99, § 47, 8 Απριλίου 2003). Το Δικαστήριο επισημαίνει επί αυτού ακόμη και στην περίπτωση που, όπως εν προκειμένω, η διαδικασία διέπεται από την αρχή της πρωτοβουλίας των διαδίκων, η έννοια της «λογικής προθεσμίας» απαιτεί από τα δικαστήρια να παρακολουθούν και εκείνα την εξέλιξη της διαδικασίας και να είναι προσεκτικά σε ό,τι αφορά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ δυο συζητήσεων ή άλλων πράξεων της διαδικασίας (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Φίλιππος Ιωαννίδης κατά Ελλάδας*, αριθ. 22957/06, § 21, 19 Ιουνίου 2008).

48. Το Δικαστήριο έχει χειριστεί πολλές φορές υποθέσεις που εγείρουν ζητήματα παρόμοια με εκείνα της προκειμένης υπόθεσης και έχει διαπιστώσει παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης (βλέπε προαναφερόμενη απόφαση *Frydlender*).

49. Αφού εξέτασε όλα τα στοιχεία που του υποβλήθηκαν, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η Κυβέρνηση δεν εξέθεσε γεγονότα ή επιχειρήματα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διαφορετικό συμπέρασμα στην προκειμένη περίπτωση. Ειδικότερα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η επίδικη διαδικασία έχει διαρκέσει συνολικά πάνω από δεκαέξι έτη και έξι μήνες έως σήμερα.

50. Το Δικαστήριο συμφωνεί με την Κυβέρνηση ότι η προσφεύγουσα καθυστέρησε να ζητήσει από το πρωτοδικείο τον ορισμό δικασίμου κατόπιν της αναβολής της 20¹⁵ Νοεμβρίου 1996. Εν τούτοις, ακόμα κι αν αφαιρεθεί το επικαλούμενο από την Κυβέρνηση διάστημα των τεσσάρων περίπου ετών, το Δικαστήριο θεωρεί ότι μπορεί να διαπιστώσει υπέρβαση της λογικής προθεσμίας στηριζόμενο στην υπόλοιπη συνολική περίοδο, ήτοι δώδεκα έτη και επτά μήνες περίπου για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας. Λαμβανομένης υπόψη της νομολογία του επί του ζητήματος, το Δικαστήριο εκτιμά ότι εν προκειμένω η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας είναι υπερβολική και δε συνάδει με την απαίτηση περί «λογικής προθεσμίας».

Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ως προς τούτο.

2. Επί του άρθρου 13 της Σύμβασης

51. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι κατόπιν της απόφασης *Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα* (αριθ. 50973/08, 21 Δεκεμβρίου 2010), η οποία διαπίστωσε ένα συστημικό πρόβλημα της ελληνικής έννομης τάξης ως προς τη διάρκεια των διοικητικών διαδικασιών, οι εθνικές αρχές άρχισαν εν γένει να βελτιώνουν το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, προβλέποντας,

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS

μεταξύ άλλων μέτρων, ένδικα μέσα με σκοπό την επιτάχυνση των δικαστικών διαδικασιών, εφόσον κάτι τέτοιο κρίνεται αναγκαίο, και την αποζημίωση των θυμάτων παραβίασης του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης ως προς τούτο. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει επίσης ότι η προσφεύγουσα θα μπορούσε να έχει ασκήσει ενώπιον του διοικητικού πρωτοδικείου, στη βάση των άρθρων 104 και 105 του εισαγωγικού νόμου του αστικού κώδικα και επικαλούμενη παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης, μία αγωγή αποζημίωσης κατά του Δημοσίου. Σημειώνει ότι με την απόφασή του αριθ. 15006/2008, το διοικητικό πρωτοδικείο Αθηνών έκανε δεκτή μία τέτοια αγωγή για υπέρβαση της λογικής προθεσμίας της διαδικασίας αφού εξέτασε τους ισχυρισμούς του αιτούντος υπό το φως της νομολογίας του Δικαστηρίου.

52. Η προσφεύγουσα αντικρούει τις θέσεις της Κυβέρνησης.

53. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 13 εγγυάται ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο ενώπιον εθνικού δικαστηρίου που να επιτρέπει την προβολή παραπόνων για παραβίαση της υποχρέωσης, η οποία επιβάλλεται από το άρθρο 6 § 1, να εκδικάζονται οι υποθέσεις μέσα σε λογική προθεσμία (βλέπε *Kudla κατά Πολωνίας* [GC], no. 30210/96, § 156, CEDH 2000-XI).

54. Επιπλέον, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι η ελληνική έννομη τάξη δεν προσέφερε στους ενδιαφερομένους ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο υπό την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης που να τους επιτρέπει να παραπονεθούν για τη διάρκεια μίας αστικής διαδικασίας (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Δογγάκης και λοιποί κατά Ελλάδας*, αριθ. 527/05, § 25, 26 Ιουλίου 2007, *Πανούση κατά Ελλάδας*, αριθ. 33057/08, §§ 32-33, 22 Απριλίου 2010). Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η Κυβέρνηση δε βεβαιώνει ότι η ελληνική έννομη τάξη έχει εν τω μεταξύ αποκτήσει ένα τέτοιο ένδικο μέσο όσον αφορά τις αστικές διαδικασίες. Θεωρεί εν τούτοις αναγκαίο να εξετάσει ιδίως το επιχείρημα της Κυβέρνησης που έλκεται από

τη δυνατότητα που έχει ο προσφεύγων να ασκήσει ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων αγωγή αποζημίωσης στη βάση των άρθρων 104 και 105 του εισαγωγικού νόμου του αστικού κώδικα.

55. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει προς αυτή την κατεύθυνση ότι όσον αφορά το ζήτημα της «λογικής προθεσμίας» υπό την έννοια του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης, ένα ένδικο βοήθημα με χαρακτήρα αμιγώς αποζημιωτικό - όπως η αγωγή για την ευθύνη του Δημοσίου για την ελαττωματική λειτουργία του δημοσίου τομέα της δικαιοσύνης για την οποία τίθεται θέμα στην υπό κρίση περίπτωση- μπορεί κατ' αρχήν να αποτελεί ένδικο μέσο προς εξάντληση υπό την έννοια του άρθρου 35 § 1, ακόμη κι αν η διαδικασία εκκρεμεί σε εθνικό επίπεδο κατά την ημερομηνία κατάθεσης της προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου (βλέπε *Mifsud κατά Γαλλίας*, [GC] (déc.), αριθ. 57220/00, 11 Σεπτεμβρίου 2002, *Broca et Texier-Micault κατά Γαλλίας* (déc.), αριθ. 27982/02 και 31694/02, 21 Οκτωβρίου 2003).

56. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο δεν έχει εν τούτοις πειστεί ότι το ένδικο μέσο που επικαλείται η Κυβέρνηση ήταν αποτελεσματικό και διαθέσιμο τόσο στην θεωρία όσο και στην πράξη και ότι πληρούσε έτσι τις απαιτήσεις του άρθρου 13 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο σημειώνει αφενός ότι η απόφαση που προσκομίζει η Κυβέρνηση για να στηρίξει την θέση της είναι μια απλή απόφαση που εξέδωσε ένα πρωτοβάθμιο δικαστήριο (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 16). Εκτός από το ότι πρόκειται για ένα μόνο σχετικά πρόσφατο προηγούμενο, το Δικαστήριο δεν μπορεί να εικάσει τι πιθανότητες έχει το προηγούμενο αυτό να επικυρωθεί από τα διοικητικά εφετεία, ή ακόμα από το Συμβούλιο της Επικρατείας, σε περίπτωση που το θέμα αυτό τους υποβληθεί στο μέλλον (βλέπε *Shore Technologies κατά Λουξεμβούργου*, αριθ. 35704/06, § 27, 31 Ιουλίου 2008, και *Depauiw κατά Βελγίου* (déc.), αριθ. 2115/04, CEDH 2007-V (αποσπάσματα)). Ωστόσο, όπως το Δικαστήριο έχει ήδη υπογραμμίσει, το ένδικο μέσο πρέπει να υπάρχει σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας, γιατί διαφορετικά στερείται της

απαραίτητης προσβασιμότητας και αποτελεσματικότητας (βλέπε μεταξύ άλλων, *Tănase κατά Μολδαβίας* [GC], αριθ. 7/08, § 120, CEDH 2010, *McFarlane κατά Ιρλανδίας* [GC], αριθ. 31333/06, §§ 107-108, 10 Σεπτεμβρίου 2010). Επιπλέον, το Δικαστήριο δε λησμονεί ότι η διαδικασία στην επικαλούμενη από την Κυβέρνηση περίπτωση διήρκεσε δύο έτη και τέσσερις μήνες (πιο πάνω παράγραφος 17), γεγονός που μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω την αποτελεσματικότητά της.

57. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο εκτιμά ότι το αναφερόμενο από την Κυβέρνηση ένδικο μέσο δεν πληρούσε τις απαιτήσεις του άρθρου 13 της Σύμβασης, διότι δεν υφίστατο σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας. Ωστόσο, το Δικαστήριο δεν αποκλείει ότι η άσκηση του ένδικου αυτού μέσου μπορεί να οδηγήσει, στα πλαίσια της εξέλιξης της νομολογίας, σε αποτέλεσμα σύμφωνο με τις επιταγές του άρθρου 13 της Σύμβασης (*Τσουκαλάς κατά Ελλάδας*, αριθ. 12286/08, § 43, 22 Ιουλίου 2010, και, *mutatis mutandis*, *Leandro da Silva κατά Λουξεμβούργου*, αριθ. 30273/07, §§ 49 και επ., 11 Φεβρουαρίου 2010, προαναφερόμενη απόφαση *Depauw*).

Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο εκτιμά ότι εν προκειμένω υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω της απουσίας στο εθνικό δίκαιο ενδίκου μέσου που θα είχε επιτρέψει στην προσφεύγουσα να επιτύχει την κύρωση του δικαιώματός της να εκδικασθεί η υπόθεσή της εντός λογικής προθεσμίας, υπό την έννοια του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

IV. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 46 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

58. Το Δικαστήριο σημειώνει καταρχήν ότι η υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων στην Ελλάδα αποτελεί χρόνιο πρόβλημα το οποίο έχει οδηγήσει σε πολυάριθμες διαπιστώσεις παραβίασης της Σύμβασης στο Στρασβούργο. Σημειώνει ότι

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

κατά το χρονικό διάστημα από το 1999 έως το 2009, το Δικαστήριο εξέδωσε τριακόσιες περίπου αποφάσεις που διαπιστώνουν την υπερβολική διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών, μέρος των οποίων αφορούσε αστικές διαδικασίες. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει ήδη διαπιστώσει επανειλημμένως παραβιάσεις του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω του ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν είχαν στη διάθεσή τους ένα αποτελεσματικό εθνικό ένδικο μέσο με το οποίο θα μπορούσαν να προβάλουν το δικαίωμά τους για «δίκη εντός εύλογης προθεσμίας». Τούτο επισημαίνεται επίσης στην προσωρινή απόφαση CM/ResDH(2007)74 του Συμβουλίου Υπουργών η οποία αφορά κυρίως το ζήτημα της υπερβολικής διάρκειας των διοικητικών διαδικασιών στην Ελλάδα, αλλά αναφέρεται συγχρόνως και στις αστικές διαδικασίες. Το Δικαστήριο κρίνει επομένως σκόπιμο να εξετάσει την παρούσα υπόθεση υπό το πρίσμα του άρθρου 46 της Σύμβασης. Η διάταξη αυτή έχει ως εξής :

- «1. Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι.
2. Η οριστική απόφαση του Δικαστηρίου διαβιβάζεται στην Επιτροπή των Υπουργών που εποπτεύει την εκτέλεση της εν λόγω απόφασης.»

A. Θέσεις των διαδίκων

59. Η Κυβέρνηση δε θεωρεί ότι η διάρκεια των αστικών διαδικασιών στην Ελλάδα φανερώνει ένα δομικό πρόβλημα της ελληνικής έννομης τάξης υπό αυτή την έννοια. Σημειώνει ιδίως ότι η πλειοψηφία των υποθέσεων που σχετίζονται με την υπερβολική διάρκεια των αστικών διαδικασιών αφορούν κατά κύριο λόγο τα δικαστήρια της Αθήνας και είναι, ως εκ τούτου, αρκετά περιορισμένες από εδαφικής άποψης. Επιπλέον, η

Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η ύπαρξη μίας διοικητικής πρακτικής ασυμβίβαστης προς τη Σύμβαση δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί σε ό,τι αφορά τη διάρκεια των αστικών διαδικασιών. Κατά την Κυβέρνηση, η διαπίστωση μίας τέτοιας πρακτικής προϋποθέτει τη σώρευση δύο προϋποθέσεων, ήτοι την ύπαρξη παρόμοιων ή ανάλογων παραβιάσεων της Σύμβασης, επαρκώς πολυάριθμων και συνδεδεμένων μεταξύ τους, καθώς και μία επίσημη ανοχή από την πλευρά των αρμοδίων αρχών, κάτι που δεν ισχύει εν προκειμένω.

60. Τέλος, η Κυβέρνηση επισημαίνει ότι τα τελευταία δέκα έτη οι ελληνικές αρχές έχουν λάβει ένα σύνολο μέτρων τόσο σε διοικητικό όσο και σε νομοθετικό επίπεδο προκειμένου να επιταχυνθούν οι διαδικασίες ενώπιον των αστικών δικαστηρίων. Ειδικότερα, δέχεται κατά πρώτον ότι, παρά τη λήψη μέτρων γενικού χαρακτήρα, δυνάμει ιδίως των νόμων αριθ. 2915/2001, 3327/2005 και 3346/2005, για την επίλυση του προβλήματος της υπερβολικής διάρκειας των αστικών διαδικασιών, γεγονός το οποίο αναγνωρίστηκε από την απόφαση ResDH(2005)64 της Επιτροπής Υπουργών (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 25), το πρόβλημα συνέχισε να υφίσταται. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο συνέχισε, μετά το 2005, να διαπιστώνει παραβιάσεις της Σύμβασης ως προς το ζήτημα αυτό. Κατά δεύτερον, η Κυβέρνηση επισημαίνει ότι υπήρξαν πολύ πιο πρόσφατες πρωτοβουλίες για την επιτάχυνση των διαδικασιών ενώπιον των αστικών δικαστηρίων: δυνάμει ιδίως των νόμων αριθ. 3514/2006, 3659/2008 και 3869/2010, δημιουργήθηκαν πολυάριθμες θέσεις συμβούλων στον Άρειο Πάγο, προέδρων στα εφετεία, δικαστών στα πρωτοδικεία και ειρηνοδικών. Επιπλέον, κατά την ίδια περίοδο, κατασκευάστηκαν πολυάριθμα δικαστικά μέγαρα και το υπουργείο Δικαιοσύνης ανέλαβε πρωτοβουλίες για τον εκσυγχρονισμό και τη μηχανοργάνωση των γραμματειών των δικαστηρίων. Τέλος, η Κυβέρνηση αναφέρεται σε ένα σχέδιο νόμου, του οποίου η δημόσια διαβούλευση ολοκληρώθηκε στις 21 Μαρτίου 2011 και το οποίο, όπως προκύπτει από τον φάκελο, ψηφίστηκε από τη Βουλή στις 13 Ιουλίου

2011 (νόμος αριθ. 3994/2011). Η Κυβέρνηση επισημαίνει στις παρατηρήσεις της ότι το εν λόγω σχέδιο νόμου, το οποίο ψηφίσθηκε εν τω μεταξύ από τη Βουλή, περιείχε πολυάριθμες διατάξεις με σκοπό την απλοποίηση και επιτάχυνση των δικαστικών διαδικασιών, με ευεργετική συνέπεια την ελάφρυνση του πινακίου των δικαστηρίων (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 19).

61. Η προσφεύγουσα διαπιστώνει την ύπαρξη ενός συστημικού προβλήματος που οφείλεται στην υπερβολική διάρκεια των αστικών διαδικασιών στην Ελλάδα. Αναφέρει επίσης την παράλειψη των ελληνικών αρχών να εισάγουν ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο προκειμένου να θεραπεύσουν τη δυσλειτουργία της εθνικής έννομης τάξης.

B. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

1. Γενικές Αρχές

62. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 46, όπως αυτό ερμηνεύεται υπό το φως του άρθρου 1 της Σύμβασης, επιβάλλει στο εναγόμενο Κράτος τη νομική υποχρέωση να θέσει σε εφαρμογή, υπό τον έλεγχο της Επιτροπής Υπουργών, τα γενικά και/ή ατομικά μέτρα που επιβάλλονται για την προστασία του δικαιώματος του προσφεύγοντος, του οποίου την παραβίαση διαπίστωσε το Δικαστήριο. Μέτρα τέτοιου τύπου πρέπει να λαμβάνονται επίσης ως προς τα άλλα άτομα που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τον ενδιαφερόμενο, με το Κράτος να θεωρείται έτσι ότι θέτει τέλος στα προβλήματα που προκάλεσαν τις διαπιστώσεις στις οποίες κατέληξε το Δικαστήριο (*Scozzari και Giunta κατά Ιταλίας* [GC], αριθ. 39221/98 και 41963/98, § 249, CEDH 2000-VIII, *S. και Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], αριθ. 30562/04 και 30566/04, § 134, 4 Δεκεμβρίου 2008).

63. Προκειμένου να διευκολύνει την αποτελεσματική εφαρμογή των αποφάσεών του σύμφωνα με την ανωτέρω αρχή, το Δικαστήριο μπορεί να υιοθετήσει μια διαδικασία απόφασης πιλότου που του επιτρέπει να αναδείξει με σαφήνεια, στην απόφασή του, την ύπαρξη δομικών προβλημάτων που προκαλούν τις παραβιάσεις και να υποδείξει τα ειδικά μέτρα ή τις ενέργειες που το εναγόμενο κράτος οφείλει να λάβει για να θεραπεύσει την κατάσταση αυτή (προαναφερόμενη απόφαση *Hutten-Czapska*, §§ 231-239 και το διατακτικό αυτής, και προαναφερόμενη απόφαση *Broniowski*, §§ 189-194 και το διατακτικό αυτής). Ωστόσο, όταν υιοθετεί μία τέτοια προσέγγιση, το Δικαστήριο λαμβάνει δεόντως υπόψη τις αντίστοιχες αρμοδιότητες των οργάνων της Σύμβασης : δυνάμει του άρθρου 46 § 2 της Σύμβασης, είναι ευθύνη της Επιτροπής Υπουργών να αξιολογεί την εφαρμογή των ατομικών ή γενικών μέτρων που λαμβάνονται προς εκτέλεση της απόφασης του Δικαστηρίου (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Broniowski κατά Πολωνίας* (φιλικός διακανονισμός) [GC], αριθ. 31443/96, § 42, CEDH 2005-IX).

64. Ένας άλλος σημαντικός σκοπός που επιδιώκεται με την διαδικασία της απόφασης πιλότου είναι να παρακινηθεί το εναγόμενο Κράτος να βρει, σε εθνικό επίπεδο, μία λύση στις πολυάριθμες ατομικές υποθέσεις που έχουν γεννηθεί από το ίδιο δομικό πρόβλημα, εφαρμόζοντας έτσι την αρχή της επικουρικότητας η οποία βρίσκεται στην βάση του συστήματος της Σύμβασης (*Bourdon κατά Ρωσίας* (αρ. 2), αριθ. 33509/04, § 127, CEDH 2009). Πράγματι, το Δικαστήριο δεν εκπληρώνει με τον καλύτερο τρόπο το έργο του, το οποίο σύμφωνα με το άρθρο 19 της Σύμβασης συνίσταται «στη διασφάλιση του σεβασμού των δεσμεύσεων που προκύπτουν για τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη της (...) Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της», όταν επαναλαμβάνει τα ίδια συμπεράσματα σε ένα μεγάλο αριθμό υποθέσεων (βλέπε, *mutatis mutandis*, *E.G. κατά Πολωνίας* (dec.), αριθ. 50425/99, § 27, CEDH 2008 (αποσπάσματα)).

65. Σκοπός της διαδικασίας της απόφασης πιλότου είναι να διευκολύνει την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη επίλυση μιας δυσλειτουργίας που επηρεάζει την προστασία του επίμαχου συμβατικού δικαιώματος εντός της εθνικής έννομης τάξης (*Wolkenberg και λοιποί κατά Πολωνίας* (déc.), αρ. 50003/99, § 34, CEDH 2007 (αποσπάσματα)). Αν και η ενέργεια του εναγόμενου Κράτους πρέπει να αποσκοπεί κατά κύριο λόγο στην διευθέτηση αυτών των δυσλειτουργιών και στη θέσπιση, ενδεχομένως, αποτελεσματικών εθνικών ενδίκων μέσων που να επιτρέπουν την καταγγελία των διαπραττομένων παραβιάσεων, μπορεί επίσης να περιλαμβάνει την υιοθέτηση λύσεων *ad hoc* όπως φιλικούς διακανονισμούς με τους προσφεύγοντες ή μονομερείς προσφορές αποζημίωσης, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Σύμβασης (προαναφερόμενη απόφαση *Bourdon* (αρ. 2), § 127).

2. Εφαρμογή των ανωτέρω αρχών στην παρούσα υπόθεση

α) Σχετικά με την εφαρμογή της διαδικασίας της απόφασης πιλότου

66. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η παρούσα υπόθεση διαφέρει σε ορισμένα σημεία από κάποιες προγενέστερες «υποθέσεις πιλότους» όπως για παράδειγμα οι προαναφερθείσες αποφάσεις *Hutten-Czapska και Broniowski*. Πράγματι, τα άτομα που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με την προσφεύγουσα δεν υπάγονται αναγκαστικά σε μια «συγκεκριμένη κατηγορία πολιτών». (βλέπε, συγκριτικά, τις προαναφερθείσες αποφάσεις *Hutten-Czapska*, § 229, και *Broniowski*, § 189). Επιπλέον, οι δύο προαναφερθείσες αποφάσεις ήταν οι πρώτες που διαπίστωσαν την ύπαρξη δομικών προβλημάτων που αποτελούσαν και εκείνα την αιτία πολυάριθμων προσφυγών που ασκήθηκαν μετά από εκείνες στις οποίες αναφερόντουσαν. Στην παρούσα υπόθεση, ένας μεγάλος αριθμός αποφάσεων που

αναδεικνύουν το πρόβλημα της υπερβολικής διάρκειας των διαδικασιών ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων στην Ελλάδα προηγήθηκαν της εισαγωγής της ενώπιον του Δικαστηρίου.

67. Αντίθετα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η παρούσα υπόθεση είναι παρόμοια, όσον αφορά τα θέματα που τίθενται και τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, με εκείνες που έχει ήδη εξετάσει σε προηγούμενες «αποφάσεις πιλότους» (βλέπε *Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1)* [GC], αριθ. 36813/97, CEDH 2006-V, προαναφερόμενη απόφαση *Bourdov (αριθ. 2)*, *Lukenda κατά Σλοβενίας*, αρ. 23032/02, CEDH 2005-X). Επομένως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι συντρέχει λόγος να εφαρμόσει στην προκειμένη υπόθεση την διαδικασία της απόφασης πιλότου, λαμβάνοντας υπόψη ιδίως τον χρόνιο χαρακτήρα των εν λόγω προβλημάτων και τον σημαντικό αριθμό των ατόμων που αυτά θίγουν στην Ελλάδα (βλέπε, ιδίως, πιο κάτω παραγράφους 69-73). Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης την επείγουσα ανάγκη να προσφερθεί στα θιγόμενα άτομα μια ταχεία και προσήκουσα αποκατάσταση σε εθνικό επίπεδο (βλέπε προαναφερόμενη απόφαση *Bourdov (αριθ. 2)*, §§ 129-130).

β) Σχετικά με την ύπαρξη ή μη πρακτικής ασυμβίβαστης με τη Σύμβαση

68. Το Δικαστήριο παρατηρεί καταρχήν ότι το πρόβλημα της υπερβολικής διάρκειας σε ό,τι αφορά την Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ακανθώδες όσον αφορά τις διοικητικές διαδικασίες. Έτσι, στις 6 Ιουνίου 2007, στην προσωρινή απόφασή της CM/ResDH(2007)74, η Επιτροπή Υπουργών διαπίστωσε τον μεγάλο αριθμό αποφάσεων του Δικαστηρίου που διαπίστωναν παραβίαση από πλευράς Ελλάδας του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης σχετικά με την υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε, σε μία απόφαση όπου εφάρμοσε τη διαδικασία της απόφασης πιλότου, τη

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

δυσλειτουργία της ελληνικής έννομης τάξης η οποία συνίσταται στην υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων και στην απουσία στο εσωτερικό δίκαιο ενός ενδίκου μέσου που θα επέτρεπε στους ενδιαφερομένους να επιτύχουν την κύρωση του δικαιώματός τους να εκδικασθεί η υπόθεσή τους εντός λογικής προθεσμίας (προαναφερόμενη απόφαση *Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί*, §§ 52, 53 και 57). Επιπλέον, στην απόφασή του *Μιχελιουδάκης κατά Ελλάδα* (αριθ. 54447/10, 3 Απριλίου 2012), το Δικαστήριο διαπίστωσε προσφάτως ένα δομικό πρόβλημα στην Ελλάδα ως προς τη διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων, κρίνοντας συγχρόνως ότι οι αρμόδιες αρχές θα έπρεπε να θέσουν σε εφαρμογή, σχετικά με την ποινική δίκη, μία σειρά πρόσφορων γενικών μέτρων.

69. Εν τούτοις, το πρόβλημα της υπερβολικής διάρκειας των δικαστικών διαδικασιών στην Ελλάδα ισχύει και για εκείνες ενώπιον των αστικών δικαστηρίων. Θα πρέπει να υπενθυμισθεί σε αυτό το σημείο ότι στην προσωρινή απόφασή της CM/ResDH(2007)74, η Επιτροπή Υπουργών έκανε ρητή αναφορά στην υπερβολική διάρκεια των αστικών διαδικασιών στην Ελλάδα επισημαίνοντας συγχρόνως τις διαπιστώσεις παραβίασης του άρθρου 13 της Σύμβασης και του γεγονότος ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν είχαν στη διάθεσή τους ένα αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο μέσο μέσω του οποίου θα μπορούσαν να προβάλουν το δικαίωμά τους «σε εκδίκαση της υπόθεσής τους εντός λογικής προθεσμίας», όπως το εγγυάται το άρθρο 6, παράγραφος 1 της Σύμβασης (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 26).

70. Το Δικαστήριο σημειώνει τα μέτρα που έχουν λάβει οι εθνικές αρχές, κατά τα τελευταία έτη, και τα οποία αποσκοπούν στον εξορθολογισμό της διαδικασίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων ώστε να συντομεύσουν τα χρονικά διαστήματα για την εξέταση των υποθέσεων. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, μέτρα όπως η αύξηση του αριθμού των δικαστών, η κατασκευή νέων δικαστικών μεγάρων καθώς και η

μηχανοργάνωση των υπηρεσιών των γραμματειών των εθνικών δικαστηρίων είναι σημαντικά για την ενίσχυση και τον εκσυγχρονισμό του δικαστικού μηχανισμού προκειμένου να καταστεί αποτελεσματικότερη η λειτουργία του. Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης με ικανοποίηση την πρόσφατη ψήφιση από τη Βουλή, στις 13 Ιουλίου 2011, του νόμου αριθ. 3994/2011. Ο νόμος αυτός περιλαμβάνει πολυάριθμες διατάξεις που αποσκοπούν στην απλοποίηση και επιτάχυνση των δικαστικών διαδικασιών, με το ευεργετικό αποτέλεσμα της αποσυμφόρησης του πινακίου των ποινικών δικαστηρίων (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 19). Εν τούτοις, παρά τις διάφορες νομοθετικές πρωτοβουλίες σε επίπεδο εθνικού δικαίου, οι οποίες καταδεικνύουν ότι οι αρμόδιες αρχές δεν παραμένουν αδιάφορες απέναντι στο οξύ πρόβλημα της υπερβολικής διάρκειας των δικαστικών διαδικασιών, από τις παρατηρήσεις της Κυβέρνησης δεν προκύπτει ότι η εσωτερική έννομη τάξη έχει εν τω μεταξύ αποκτήσει ένα ή περισσότερα ένδικα μέσα που να επιτρέπουν στους ενδιαφερομένους να επιτύχουν την κύρωση του δικαιώματός τους να εκδικασθεί η υπόθεσή τους εντός λογικής προθεσμίας όσον αφορά τις αστικές υποθέσεις.

71. Επιπλέον, το Δικαστήριο σημειώνει ότι κατά την περίοδο κατόπιν της έκδοσης της προσωρινής απόφασης του 2007, εξέδωσε πάνω από τριάντα αποφάσεις που διαπιστώνουν παραβιάσεις του άρθρου 6 § 1 σχετικά με τη διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των αστικών δικαστηρίων (βλέπε, μεταξύ άλλων, προαναφερόμενη απόφαση *Δογγάκης και λοιποί*, § 17, *Σόγια Ελλάς Α.Ε. κατά Ελλάδα*, αριθ. 1989/05, § 14, 27 Σεπτεμβρίου 2007, *Bekir-Ousta και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 35151/05, § 26, 11 Οκτωβρίου 2007, *Κανελλοπούλου κατά Ελλάδα*, αριθ. 28504/05, § 21, 11 Οκτωβρίου 2007, *Μαριέττος και Μαριέττου κατά Ελλάδα*, αριθ. 17755/06, § 23, 21 Φεβρουαρίου 2008, *Κοντογεωργάς κατά Ελλάδα*, αριθ. 26010/06, § 17, 21 Φεβρουαρίου 2008, *Δημ. Και Αικατερίνη Τζιβάνη Ο.Ε. κατά Ελλάδα*, αριθ. 4799/06, § 16, 27 Μαρτίου 2008, *Μάρκου κατά Ελλάδα*,

αριθ. 34035/06, § 30, 27 Μαρτίου 2008, *Τουρκική Ένωση Ξάνθης και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 26698/05, § 28, 27 Μαρτίου 2008, *Καρανίκας και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 28141/06, § 21, 29 Απριλίου 2008, *Βλάχου κατά Ελλάδα*, αριθ. 2655/06, § 19, 19 Ιουνίου 2008, *Τσιλήρα κατά Ελλάδα*, αριθ. 44035/05, § 11, 22 Μαΐου 2008, προαναφερόμενη απόφαση *Φίλιππος Ιωαννίδης*, § 17, *Χατζημανίκας κατά Ελλάδα*, αριθ. 487/07, § 19, 31 Ιουλίου 2008, *Λαμπροπούλου κατά Ελλάδα*, αριθ. 8009/07, § 17, 31 Ιουλίου 2008, *Βασιλειάδης κατά Ελλάδα*, αριθ. 32086/06, §§ 21-22, 2 Απριλίου 2009, *Γόγιας κατά Ελλάδα*, αριθ. 26421/07, § 22, 2 Απριλίου 2009, *Γκιόκα κατά Ελλάδα*, αριθ. 44806/07, § 17, 16 Απριλίου 2009, *Νικολοπούλου κατά Ελλάδα*, αριθ. 54581/07, § 25, 30 Απριλίου 2009, *Ρουμπιές κατά Ελλάδα*, αριθ. 22525/07, § 23, 30 Απριλίου 2009, *Σταμούλη κατά Ελλάδα*, αριθ. 55862/07, § 22, 11 Ιουνίου 2009, *Σταυρινουδάκης κατά Ελλάδα*, αριθ. 26307/07, § 23, 29 Οκτωβρίου 2009, *Πίκουλα και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 1545/08, § 23, 7 Ιανουαρίου 2010, *Γκαργκασούλας κατά Ελλάδα*, αριθ. 51500/07, § 14, 7 Ιανουαρίου 2010, *Τσάσνικ και Καούνης κατά Ελλάδα*, αριθ. 3142/08, § 27, 14 Ιανουαρίου 2010, *Φλαρής κατά Ελλάδα*, αριθ. 54053/07, § 19, 22 Απριλίου 2010, προαναφερόμενη απόφαση *Πανούση*, § 21, *Τσαγανού και Γεωργίου κατά Ελλάδα*, αριθ. 18556/08, § 18, 20 Μαΐου 2010, *Κοταρίδης κατά Ελλάδα*, αριθ. 205/08, § 21, 15 Ιουλίου 2010, *Πεσματζόγλου και Πεσματζόγλου-Φίτσουλα κατά Ελλάδα* [επιτροπή], αριθ. 6130/09, § 15, 5 Απριλίου 2011, *Μπαχάς κατά Ελλάδα* [επιτροπή], αριθ. 54703/09, § 19, 17 Απριλίου 2012).

72. Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι σε ένα σημαντικό αριθμό αστικών υποθέσεων, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει μία ιδιαίτερα μακρόχρονη διάρκεια σε πρώτο βαθμό (βλέπε, μεταξύ άλλων, προαναφερόμενες αποφάσεις *Κοντογεωργάς*, §§ 5-8, *Τσιλήρα*, §§ 4-5, *Φίλιππος Ιωαννίδης*, §§ 5-8, *Βασιλειάδης*, §§ 5-9, *Γόγιας*, §§ 10-13, *Ρουμπιές*, §§ 7-13, *Σταυρινουδάκης*, §§ 5-7, *Πανούση*, §§ 5-6).

73. Επιπλέον, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι κατά την περίοδο τη μεταγενέστερη της έκδοσης της Προσωρινής Απόφασης CM/Res/DH(2007)14, κάθε φορά που κάποιος από τους προσφεύγοντες στις προαναφερόμενες αποφάσεις (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 71) προέβαλε μία αιτίαση υπό το πρίσμα του άρθρου 13 της Σύμβασης, αυτό κατέληξε σε διαπίστωση παραβίασης της διάταξης αυτής λόγω του ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν έτυχαν ενός αποτελεσματικού εθνικού ενδίκου μέσου μέσω του οποίου θα μπορούσαν να έχουν προβάλει το δικαίωμά τους «σε εκδίκαση της υπόθεσής τους εντός λογικής προθεσμίας» (βλέπε, μεταξύ άλλων, προαναφερθείσες αποφάσεις *Δογγάκης και λοιποί*, § 25, *Σόγια Ελλάς*, § 30, *Κοντογεωργάς*, § 27, *Καρανίκας και λοιποί*, § 32, *Βλάχου*, § 29, *Βασιλειάδης*, § 37, *Τσάσνικ και Καούνης*, § 45, *Πανούση*, § 33, *Μπαχάς*, § 24).

74. Τέλος, ο δομικός χαρακτήρας του προβλήματος που εντοπίστηκε στην παρούσα απόφαση επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι ενώπιον του Δικαστηρίου εκκρεμούν επί του παρόντος πάνω από διακόσιες πενήντα υποθέσεις κατά της Ελλάδας και συναφείς, εν όλω ή εν μέρει, με την διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών. Μεταξύ των υποθέσεων αυτών, πάνω από εβδομήντα αφορούν αποκλειστικά τις διαδικασίες ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων.

75. Στα μάτια του Δικαστηρίου, οι σημαντικές και επαναλαμβανόμενες καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης αποτελούν ένα ιδιαίτερα ανησυχητικό φαινόμενο, που μπορεί να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη του κοινού στην αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος. Έτσι, καταρχήν, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η διατήρηση μιας διαδικασίας σε εκκρεμότητα για υπερβολικό χρονικό διάστημα ενδέχεται να προσβάλει το ίδιο το δικαίωμα της πρόσβασης σε δικαστήριο. Ειδικότερα, η αδικαιολόγητη έλλειψη απόφασης από το επιληφθέν δικαστήριο για ιδιαίτερα μακρύ χρονικό

διάστημα μπορεί εκ των πραγμάτων να εξομοιωθεί με αρνησιδικία. Κατ'αυτόν τον τρόπο, το ένδικο μέσο που άσκησε ο ενδιαφερόμενος μπορεί να απολέσει κάθε αποτελεσματικότητα όταν το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της υπόθεσης δεν κατορθώνει να αποφανθεί επί της διαφοράς εγκαίρως, όπως το απαιτούν οι περιστάσεις και το διακύβευμα κάθε συγκεκριμένης υπόθεσης (προαναφερόμενες αποφάσεις *Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί*, § 52, και *Μιχελιουδάκης*, § 72).

76. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η κατάσταση που διαπιστώθηκε στην προκειμένη υπόθεση αντανακλά μια πρακτική μη σύμφωνη προς την Σύμβαση (προαναφερόμενη απόφαση *Bottazzi κατά Ιταλίας*, § 22, προαναφερόμενη απόφαση *Bourdon (αριθ.2)*, § 135, προαναφερόμενη απόφαση *Μιχελιουδάκης*, § 73).

γ) Σχετικά με τα γενικά μέτρα προς υιοθέτηση

77. Εναπόκειται καταρχήν στο εναγόμενο Κράτος να επιλέξει, υπό τον έλεγχο της Επιτροπής Υπουργών, τα μέσα για να εκπληρώσει τη νομική υποχρέωσή του ως προς το άρθρο 46 της Σύμβασης (βλέπε προαναφερόμενη απόφαση *Scozzari και Giunta*, § 249). Εν προκειμένω, σε ό,τι αφορά το ένδικο μέσο ή τα ένδικα μέσα που πρέπει να θεσπισθούν για την αντιμετώπιση του συστημικού προβλήματος που αναγνωρίστηκε στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο παραπέμπει στις σκέψεις του στην προαναφερόμενη απόφαση *Scordino (αριθ.1)* (§§ 182-189).

«182. Στο μέτρο που τα μέρη φαίνεται να συνδέουν το θέμα της ιδιότητας του «θύματος» με το γενικότερο θέμα της αποτελεσματικότητας της προσφυγής και στο μέτρο που επιθυμούν να έχουν οδηγίες για να δημιουργήσουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα εθνικά ένδικα μέσα, το Δικαστήριο προτίθεται να προσεγγίσει το ζήτημα αυτό με μια ευρύτερη προοπτική, δίνοντας ορισμένες υποδείξεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά που θα

έπρεπε να έχει ένα τέτοιο εθνικό ένδικο μέσο, δεδομένου ότι σε τέτοιου είδους υποθέσεις, η δυνατότητα που έχει ο προσφεύγων να παρουσιάζεται ως θύμα θα εξαρτηθεί από την αποκατάσταση που θα του προσφέρει το εθνικό ένδικο μέσο.

183. Θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η καλύτερη θεραπεία είναι κατά μακράν, όπως σε πολυάριθμους εξάλλου τομείς, η πρόληψη. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει επανειλημμένως υποστηρίξει ότι το άρθρο 6 § 1 υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα Κράτη να οργανώσουν το δικαστικό τους σύστημα κατά τρόπο ώστε τα δικαστήριά τους να μπορούν να ικανοποιούν καθεμία από τις απαιτήσεις του, ιδίως όσον αφορά τη λογική προθεσμία (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Süßmann κατά Γερμανίας*, 16 Σεπτεμβρίου 1996, § 55, *Recueil 1996-IV*, και προαναφερθείσα απόφαση *Bottazzi*, § 22). Όταν το δικαστικό σύστημα αποδεικνύεται ανεπαρκές στο θέμα αυτό, η πιο αποτελεσματική λύση είναι ένα ένδικο μέσο που επιτρέπει την επιτάχυνση της διαδικασίας προκειμένου να αποτραπεί μια υπερβολική διάρκεια. Ένα τέτοιο ένδικο μέσο παρουσιάζει ένα αναμφισβήτητο πλεονέκτημα σε σχέση με ένα ένδικο μέσο αμιγώς αποζημιωτικού χαρακτήρα αφού αποφεύγεται ομοίως η υποχρέωση διαπίστωσης διαδοχικών παραβιάσεων για την ίδια διαδικασία και δεν περιορίζεται να δρα μόνο *a posteriori* όπως στην περίπτωση ενός ενδίκου μέσου αποζημιωτικού χαρακτήρα, όπως αυτό που προβλέπει για παράδειγμα ο ιταλικός νόμος.

184. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αναγνωρίσει σε ένδικα μέσα αυτού του είδους ένα χαρακτήρα «αποτελεσματικό» στο μέτρο που αυτά επιταχύνουν τη διαδικασία ενώπιον του σχετικού δικαστηρίου (βλέπε, μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις *Bacchini κατά Ελβετίας* (déc.), αριθ. 62915/00, 21 Ιουνίου 2005, *Kunz κατά Ελβετίας* (déc.), αριθ. 623/02, 21 Ιουνίου 2005, *Fehr και Lauterburg*

κατά *Ελβετίας* (déc.), αριθ. 708/02 και 1095/02, 21 Ιουνίου 2005, *Gonzalez Marin κατά Ισπανίας* (déc.), αριθ. 39521/98, CEDH 1999-VII, *Tomé Mota κατά Πορτογαλίας* (déc.), αριθ. 32082/96, CEDH 1999-IX, και την προαναφερθείσα απόφαση *Holzinger* (αριθ. 1), §22).

185. Είναι επίσης προφανές ότι, για τα κράτη όπου ήδη υπάρχουν παραβιάσεις που συνδέονται με την διάρκεια της διαδικασίας, ένα ένδικο μέσο το οποίο στοχεύει μόνο στην επιτάχυνση της διαδικασίας, αν και επιθυμητό για το μέλλον, ενδέχεται να μην επαρκεί για την αποκατάσταση μιας κατάστασης όπου είναι προφανές ότι η διαδικασία εκτάθηκε ήδη σε υπερβολικό χρονικό διάστημα.

186. Διάφοροι τύποι ενδίκων μέσων μπορούν να αποκαταστήσουν την παραβίαση με προσήκοντα τρόπο. (...)

Εξάλλου, ορισμένα Κράτη, όπως η Αυστρία, η Κροατία, η Ισπανία, η Πολωνία και η Σλοβακία, το κατάλαβαν καλά και επιλέξαν να συνδυάσουν δύο είδη ενδίκων μέσων, ένα που να στοχεύει στην επιτάχυνση της διαδικασίας και ένα άλλο αποζημιωτικού χαρακτήρα (βλέπε, για παράδειγμα, προαναφερθείσα απόφαση *Holzinger* (αριθ. 1), § 22 και αποφάσεις *Slavicek κατά Κροατίας* (déc.), αριθ. 20862/02, CEDH 2002-VII, *Fernandez-Molina Gonzalez και λοιποί κατά Ισπανίας* (déc.), αριθ. 64359/01, CEDH 2002-IX, *Michalak κατά Πολωνίας* (déc.), αριθ. 24549/03, 1η Μαρτίου 2005, *Andrasik και λοιποί κατά Σλοβακίας* (déc.), αριθ. 57984/00, 60237/00, 60242/00, 60679/00, 60680/00, 68563/01 και 60226/00, CEDH 2002-IX).

187. Εντούτοις, τα Κράτη μπορούν επίσης να επιλέξουν να θεσπίσουν μόνο ένα ένδικο μέσο αποζημιωτικού χαρακτήρα, όπως το έπραξε η Ιταλία, χωρίς το εν λόγω ένδικο μέσο να μπορεί να

θεωρηθεί ότι στερείται αποτελεσματικότητας (προαναφερθείσα απόφαση *Mifsud*).

188. Το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να υπενθυμίσει στην προαναφερθείσα απόφαση *Kudla* (§§ 154-155) ότι, στο πλαίσιο της τήρησης των απαιτήσεων της Σύμβασης, τα συμβαλλόμενα Κράτη χαίρουν μιας ορισμένης διακριτικής ευχέρειας ως προς τον τρόπο που εγγυώνται στα άτομα το ένδικο μέσο που απαιτεί το άρθρο 13 και τον τρόπο συμμόρφωσης στην υποχρέωση που πηγάζει για αυτά από την διάταξη αυτή της Σύμβασης. Επέμεινε επίσης στην αρχή της επικουρικότητας προκειμένου οι διοικούμενοι να μην υποχρεούνται συστηματικά να του υποβάλουν προσφυγές που θα μπορούσαν να έχουν πρώτα ερευνηθεί, και κατά την άποψη του Δικαστηρίου, καλύτερα, εντός των εθνικών έννομων τάξεων

189. Έτσι, από τη στιγμή που οι εθνικοί νομοθέτες ή εθνικές νομοθεσίες έχουν δεχτεί να επιτελέσουν τον πραγματικό τους ρόλο εισάγοντας ένα εθνικό ένδικο μέσο, είναι προφανές ότι το δικαστήριο πρέπει να αντλήσει ορισμένες συνέπειες. Όταν ένα Κράτος κάνει ένα σημαντικό βήμα εισάγοντας ένα ένδικο μέσο αποζημιωτικού χαρακτήρα, το Δικαστήριο οφείλει να του αφήσει μια ευρύτερη διακριτική ευχέρεια για να μπορέσει να οργανώσει την εθνική αυτό ένδικο μέσο με συνοχή ως προς το εθνικό δικαστικό σύστημα και τις παραδόσεις του, σύμφωνα με το βιοτικό επίπεδο της χώρας.»

78. Το Δικαστήριο έχει καθορίσει ορισμένα βασικά κριτήρια που επιτρέπουν να εξακριβωθεί η αποτελεσματικότητα των ενδίκων μέσων αποζημιωτικού χαρακτήρα όσον αφορά την υπερβολική διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών (βλέπε προαναφερθείσα απόφαση *Bourdon κατά Ρωσίας* (αριθ.2), § 99). Τα κριτήρια αυτά είναι ιδίως τα ακόλουθα :

-η αγωγή αποζημίωσης πρέπει να κρίνεται εντός λογικής προθεσμίας (προαναφερθείσες αποφάσεις *Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1)*, §§ 194 και 200, και *Bourdov (αριθ.2)*,

-η αποζημίωση πρέπει να καταβάλλεται συντόμως, κατά κανόνα το αργότερο έξι μήνες μετά την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση που επιδικάζει το ποσό αποζημίωσης καθίσταται εκτελεστή (προαναφερθείσα απόφαση *Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1)*, § 198),

-οι δικονομικοί κανόνες που διέπουν την αγωγή αποζημίωσης πρέπει να είναι σύμφωνοι με τις αρχές περί δικαιοσύνης όπως αυτές κατοχυρώνονται από το άρθρο 6 της Σύμβασης (*ibid.*, § 200)

-οι κανόνες σχετικά με τα δικαστικά έξοδα δεν πρέπει να συνιστούν υπερβολικό βάρος για τους ενάγοντες των οποίων η αγωγή είναι βάσιμη (*ibid.*, § 201).

-το ποσό της αποζημίωσης πρέπει να είναι επαρκές σε σχέση με τα ποσά που επιδικάζει το Δικαστήριο σε παρόμοιες υποθέσεις (*ibid.*, §§ 202-206 και 213).

79. Όσον αφορά το τελευταίο αυτό κριτήριο, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι ο εθνικός δικαστής βρίσκεται σε σαφώς καλύτερη θέση για να αποφασίσει για την ύπαρξη και το εύρος της επικαλούμενης υλικής ζημίας. Δεν συμβαίνει το ίδιο όμως όσον αφορά την ηθική βλάβη. Υπάρχει ένα ισχυρό τεκμήριο, αν και μαχητό, σύμφωνα με το οποίο η υπερβολική διάρκεια μιας διαδικασίας προκαλεί ηθική βλάβη. Το Δικαστήριο δέχεται επίσης ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η διάρκεια της διαδικασίας δεν επιφέρει παρά ελάχιστη ζημία, ακόμα και μηδενική. Επί αυτού, το Δικαστήριο θεωρεί, όπως και η Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, ότι η συμπεριφορά του ενδιαφερομένου κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας θα πρέπει ομοίως να λαμβάνεται υπόψη προκειμένου το επιληφθέν δικαστήριο να αποφαινεται επί ενδεχόμενης συμμετοχής του στην καθυστέρηση της διαδικασίας και να προσαρμόζει έτσι την

επιδικαστέα αποζημίωση για ηθική βλάβη (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 21). Ο εθνικός δικαστής θα πρέπει σε αυτή την περίπτωση να δικαιολογεί την απόφασή του με επαρκή αιτιολογία (προαναφερθείσα απόφαση *Bourdon κατά Ρωσίας* (αριθ. 2), § 100, προαναφερθείσα απόφαση *Scordino κατά Ιταλίας* (αριθ. 1), § 204).

80. Τέλος, στηριζόμενο στα στοιχεία του συγκριτικού δικαίου που έχει στη διάθεσή του, το Δικαστήριο παρατηρεί μία ποικιλομορφία στους τρόπους εφαρμογής εντός των εσωτερικών έννομων τάξεων των Κρατών μελών των ενδίκων μέσων επιτάχυνσης και χρηματικής αποζημίωσης σε περίπτωση υπερβολικής διάρκειας των αστικών διαδικασιών (βλέπε πιο πάνω παραγράφους 27-33). Το Δικαστήριο κρίνει χρήσιμο ιδίως να επισημάνει ότι σε ό,τι αφορά τα ένδικα μέσα επιτάχυνσης και αποζημίωσης, ένας σημαντικός αριθμός Κρατών μελών έχουν θεσπίσει περισσότερο ή λιγότερο απλουστευμένες διαδικασίες σε σύγκριση με τις συνήθειες δικαστικές διαδικασίες. Ενδεικτικά, η εξέταση του ενδίκου μέσου από έναν μόνο δικαστή, ο γραπτός χαρακτήρας της διαδικασίας, η πρόβλεψη για λιγότερο υψηλά διαδικαστικά έξοδα, η έλλειψη δημόσιας συνεδρίασης συνιστούν μέτρα που μπορούν ενδεχομένως να θεσπιστούν από το ενδιαφερόμενο Κράτος προκειμένου να διευκολύνεται η εξέταση των προαναφερόμενων ενδίκων μέσων και να αποφεύγεται η υπερφόρτωση του πινακίου των αρμόδιων δικαστηρίων, κάτι που θα μπορούσε να οδηγήσει σε επιπλέον καθυστερήσεις στις δικαστικές διαδικασίες.

81. Ενόψει των ανωτέρω συλλογισμών, το Δικαστήριο, αναγνωρίζοντας τις πρόσφατες εξελίξεις στην ελληνική έννομη τάξη με σκοπό τόσο τον εκσυγχρονισμό του δικαστικού μηχανισμού όσο και την απλοποίηση και επιτάχυνση των ποινικών διαδικασιών, θεωρεί ότι οι εθνικές αρχές πρέπει να θέσουν σε εφαρμογή χωρίς καθυστέρηση ένα ένδικο μέσο ή ένα συνδυασμό ενδίκων μέσων σε εθνικό επίπεδο που να εγγυώνται πραγματικά μια αποτελεσματική αποκατάσταση των

παραβιάσεων της Σύμβασης που προκύπτουν από την υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων. Τέτοια ένδικα μέσα θα πρέπει να συμβαδίζουν με τις αρχές της Σύμβασης, όπως αυτές εκτίθενται στην παρούσα απόφαση (§§ 77-79), και να αρχίσουν να ισχύουν εντός προθεσμίας ενός έτους από την ημερομηνία που αυτή θα καταστεί οριστική.

δ) Σχετικά με την διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται σε παρόμοιες υποθέσεις

82. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μπορεί να αποφασίσει στην απόφαση πιλότος για την διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται κατά την εξέταση όλων των παρόμοιων υποθέσεων (βλέπε, *mutatis mutandis*, προαναφερόμενη απόφαση *Broniowski*, § 198, και *Xenides-Arestis κατά Τουρκίας*, αρ. 46347/99, §50, 22 Δεκεμβρίου 2005). Σημειώνει ότι, κατά την Κυβέρνηση, η αναβολή της εξέτασης όλων των αστικών υποθέσεων θα ήταν σύμφωνη με την αρχή της επικουρικότητας και θα ενθάρρυνε τις εθνικές αρχές να θέσουν σε εφαρμογή τα ενδεδειγμένα ένδικα μέσα.

83. Όμοια με τις σκέψεις του στην προαναφερόμενη απόφαση *Μιχελιουδάκης* (§§ 79-80), το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, αναφορικά με τη διάρκεια των αστικών διαδικασιών ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων, ο αριθμός των σχετικών υποθέσεων οι οποίες εκκρεμούν επί του παρόντος ενώπιόν του είναι κατά πολύ κατώτερος του αριθμού που είχε επισημανθεί στην προαναφερόμενη απόφαση *Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί*, και ο οποίος σχετίζεται με υποθέσεις σχετικές με τη διάρκεια διοικητικών διαδικασιών (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 74 και προαναφερόμενη απόφαση *Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί*, § 51). Συνεπώς, η αναβολή των αστικών υποθέσεων δε θα γινόταν εις βάρος της έγκαιρης εξέτασης από το Δικαστήριο ενός σημαντικού αριθμού προσφυγών. Το Δικαστήριο θεωρεί λοιπόν ότι εν αναμονή της λήψης των αναγκαίων μέτρων σε εθνικό επίπεδο,

οι κατ'αντιμωλία διαδικασίες σε όλες τις υποθέσεις με μοναδικό αντικείμενο τη διάρκεια αστικών διαδικασιών ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων θα αναβληθούν για περίοδο ενός έτους από την ημερομηνία κατά την οποία η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική. Δεν παραβλάπτεται η δυνατότητα που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο να κηρύξει, ανά πάσα στιγμή, απαράδεκτη μία υπόθεση αυτού του είδους ή να τη διαγράψει από το πινάκιο κατόπιν φιλικού διακανονισμού μεταξύ των διαδίκων ή κατόπιν επίλυσης της διαφοράς με άλλα μέσα, σύμφωνα με τα άρθρα 37 και 39 της Σύμβασης.

V. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

84. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

85. Η προσφεύγουσα αξιώνει 124.618,13 ευρώ για την υλική ζημία που υπέστη. Υποστηρίζει ότι ο Άρειος Πάγος πρόεβη, στο πλαίσιο μίας άλλης διαφοράς και προτού αποφανθεί επί της υπόθεσής της, σε μεταστροφή της νομολογία του επί του εγερθέντος εν προκειμένω ζητήματος. Κατά την προσφεύγουσα, αν το ανώτατο δικαστήριο είχε αποφανθεί εντός βραχύτερου χρονικού διαστήματος επί της υπόθεσής της,

**Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES
DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE, ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION
SERVICE, ATHENS**

αυτό θα είχε κάνει δεκτές όλες τις αξιώσεις της. Επιπλέον, η προσφεύγουσα αξιώνει 50.000 ευρώ για την ηθική βλάβη που υποστηρίζει ότι υπέστη.

86. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα για υλική ζημία. Επιπλέον, εκτιμά ότι τυχόν διαπίστωση παραβίασης θα συνιστούσε αφ'εαυτής επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη. Εναλλακτικά, η δίκαιη ικανοποίηση δεν μπορεί να υπερβεί το ποσό των 3.000 ευρώ.

87. Ενόψει των συμπερασμάτων στα οποία κατέληξε το Δικαστήριο (βλέπε πιο πάνω παραγράφους 38-41), δε διακρίνει αιτιώδη συνάφεια μεταξύ των παραβιάσεων που διαπιστώθηκαν και της επικαλούμενης υλικής ζημίας και απορρίπτει αυτό το αίτημα. Απεναντίας, εκτιμά ότι η προσφεύγουσα υπέστη μία βέβαιη ηθική βλάβη την οποία δεν αποζημιώνουν επαρκώς οι διαπιστώσεις παραβίασης της Σύμβασης. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, της επιδικάζει 10.000 ευρώ για την αιτία αυτή, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

88. Η προσφεύγουσα ζητεί 6.991 ευρώ για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη που σχετίζονται με τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου.

89. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι η προσφεύγουσα δεν προσκομίζει κανένα δικαιολογητικό σε στήριξη της αξίωσής της.

90. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, σε έναν προσφεύγοντα δεν μπορούν να επιστραφούν τα έξοδα και η δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκε παρά μόνο στο μέτρο που αποδεικνύεται η πραγματικότητά τους, η αναγκαιότητά τους και ο εύλογος χαρακτήρας του ύψους τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αριθ. 31107/96, § 54, CEDH 2000-XI). Εν προκειμένω, λαμβανομένου υπόψη

του γεγονότος ότι η προσφεύγουσα δεν προσκόμισε παραστατικά για τα έξοδα αυτά, το Δικαστήριο απορρίπτει το σχετικό αίτημα.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

91. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή ως προς την αιτίαση την ελκόμενη από την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας και το ζήτημα της απουσίας σχετικού αποτελεσματικού ενδίκου μέσου και απαράδεκτη κατά τα λοιπά.
2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.
3. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης.
4. *Αποφαίνεται* ότι οι πιο πάνω παραβιάσεις απορρέουν από μία δυσλειτουργία της εσωτερικής έννομης τάξης η οποία συνίσταται στην υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων και στην απουσία στο εθνικό δίκαιο ενός ενδίκου μέσου που να επιτρέπει στους ενδιαφερομένους να επιτύχουν την κύρωση του δικαιώματός τους να εκδικασθεί η υπόθεσή τους εντός λογικής προθεσμίας.

5. Αποφαίνεται ότι το εναγόμενο Κράτος οφείλει, εντός ενός έτους από την ημερομηνία κατά την οποία η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική δυνάμει του άρθρου 44 § 2 της Σύμβασης, να θεσπίσει ένα αποτελεσματικό εθνικό ένδικο μέσο ή ένα σύνολο αποτελεσματικών εθνικών ενδίκων μέσων ικανών να προσφέρουν προσήκουσα και επαρκή επανόρθωση στις περιπτώσεις υπέρβασης της λογικής προθεσμίας, υπό την έννοια του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης, αναφορικά με διαδικασίες ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, και τούτο σύμφωνα με τις αρχές της Σύμβασης, όπως αυτές καθιερώνονται στη νομολογία του Δικαστηρίου.

6. Αποφαίνεται ότι, εν αναμονή της λήψης των πιο πάνω μέτρων, το Δικαστήριο θα αναβάλει, για διάρκεια ενός έτους από την ημερομηνία κατά την οποία η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική, τη διαδικασία σε όλες τις υποθέσεις των οποίων μοναδικό αντικείμενο είναι η διάρκεια αστικών διαδικασιών ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων, υπό την επιφύλαξη της δυνατότητας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο να κηρύξει, ανά πάσα στιγμή, απαράδεκτη μία υπόθεση αυτού του είδους ή να τη διαγράψει από το πινάκιο κατόπιν φιλικού διακανονισμού μεταξύ των διαδίκων ή κατόπιν επίλυσης της διαφοράς με άλλα μέσα, υπό την έννοια των άρθρων 37 και 39 αντίστοιχα της Σύμβασης.

7. Αποφαίνεται

α) ότι, εντός τριών μηνών από την ημέρα κατά την οποία η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική, το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στην προσφεύγουσα 10.000 (δέκα χιλιάδες) ευρώ για ηθική βλάβη, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται από την προσφεύγουσα ως φόρος επί του ποσού αυτού,

β) ότι, από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, το ποσό αυτό θα προσ αυξηθεί με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσ αυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

8. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 30 Οκτωβρίου 2012, κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

(υπογραφή)

Søren Nielsen

Γραμματέας

(υπογραφή)

Nina Vajić

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 26 Νοεμβρίου 2012.

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετροτσόπουλος